

Produksjon og markedsforhold

Offentlig forvaltning

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall steg konsumet i offentlig forvaltning med 2,0 prosent fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Til sammenligning var veksten i BNP og BNP for Fastlands-Norge henholdsvis 2,9 og 3,5 prosent. Investeringsene i offentlig forvaltning avtok med 0,6 prosent, målt i faste priser. Målt som andel av BNP utgjorde konsumet og investeringene i offentlig forvaltning henholdsvis 22 og 3 prosent i fjor. På begynnelsen av 1990-tallet økte konsumet i offentlig forvaltning sterkere enn BNP for Fastlands-Norge, hovedsakelig som følge av sterk vekst i statlig konsum. I perioden 1993-1998 vokste offentlig konsum svakere enn verdiskapingen for fastlandsøkonomien, mens forholdet var omvendt i tidsrommet 2001-2004 under ett.

Antall utførte timeverk i offentlig forvaltning økte med 2,0 prosent fra 2003 til 2004, mens sysselsettingen økte med 0,4 prosent. Dette var en økning i antall sysselsatte personer med nesten 3 000 personer, til 723 000 personer. I perioden 1990-2004 økte antall sysselsatte personer i offentlig forvaltning med 143 000 personer. Offentlig forvaltnings andel av samlet sysselsetting økte fra 28 prosent i 1990 til 31 prosent i fjor, mens den tilsvarende andelen av totalt utførte timeverk steg fra 25 prosent i 1990 til 27 prosent i 2004. Forvaltningens andel av sysselsettingen og utførte timeverk var den samme i 2003 som i 2004. Det er flere som arbeider deltid i offentlig forvaltning enn i arbeidslivet for øvrig.

Statsforvaltningen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall steg konsumet i statsforvaltningen med 2,9 prosent fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Forsvarskonsumet gikk ned med 0,5 prosent i fjor, mens det sivile konsumet (utdanning, helse- og sosialomsorg, offentlig administrasjon mv.) steg med 3,6 prosent. Omtrent en fjerdedel av veksten i utgiftene til sivilt konsum skyldes overføringen av oppgaver innen barne- og familievern og rusomsorg fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2004. Av statlig konsum utgjorde tjenester til utdanning og helse- og omsorgstjenester 58 prosent, hvorav drøyt fire femdel var konsum av helse- og omsorgstjenester. Konsumet i statsforvaltningen var på 197,2 milliarder kroner i fjor, tilsvarende om lag 12 prosent av BNP.

Antall sysselsatte personer i staten økte med 2,5 prosent fra 2003 til 2004. I forsvaret gikk sysselsettingen ned med 1,6 prosent, mens sysselsettingen i sivil statlig forvaltning økte med 3,1 prosent fra året før. Innenfor helse- og omsorgstjenester og undervisning økte antall sysselsatte personer med henholdsvis 4,0 og 1,9 prosent. Dette skyldes delvis at staten overtok tidligere kommunal virksomhet innen rusmiddelomsorg og barne- og familievern. Antall utførte timeverk økte med 4,7 prosent. Dette skyldes bl.a. en gunstig utvikling i sykefraværet. Dessuten var det tre arbeidsdager mer i 2004 enn i 2003 for ordinære arbeidstakere som ikke har skift- eller turnusarbeide.

Statsforvaltningen sysselsatte 269 000 personer i 2004, tilsvarende 11,7 prosent av landets samlede sysselsetting. I statlig undervisning og helse- og omsorgstjenester var det henholdsvis 36 000 og 121 000 sysselsatte personer i fjor, mens annen statlig virksomhet sysselsatte 111 000 personer.

Bruttorealinvesteringene i statlig forvaltning steg med 9,7 prosent fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Investeringene i statlig undervisning og i forsvaret gikk kraftig ned med henholdsvis 28 og 17 prosent. Innenfor statlig helse- og sosialomsorg økte investeringene med hele 26 prosent, mens investeringene i annen statlig virksomhet økte med om lag 14 prosent. Den sterke investeringsveksten innenfor helse- og sosialomsorg skyldes høye investeringer i Helse Midt-Norge og Helse Sør. Investeringene i statsforvaltningen var på 22,4 milliarder kroner i fjor, tilsvarende 7,4 prosent av samlede bruttorealinvesteringer. I offentlig administrasjon (omfatter også veier, broer mv.) og tjenester tilknyttet transport ble det investert for 11,7 milliarder kroner i fjor, mens investeringene innen helse- og omsorgstjenester var på 6,4 milliarder kroner.

Kommuneforvaltningen

Ifølge foreløpige anslag steg konsumet i kommuneforvaltningen med 0,9 prosent i fjor, målt i faste priser. Omorganisering av rusomsorg og barne- og familieverntjenesten har dempet veksten i konsumet i 2004. Utdanning og helse- og omsorgstjenester utgjorde i fjor 78 prosent av konsumet. Drøyt halvparten av dette konsumet var helse- og omsorgstjenester. Konsumet i kommuneforvaltningen var på 173,7 milliarder kroner i fjor, tilsvarende 10 prosent av BNP.

Konsum i offentlig forvaltning og BNP for Fastlands-Norge. Årlig volumendring i prosent

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*
Konsum i offentlig forvaltning	5,6	2,7	1,5	1,5	3,1	2,5	3,3	3,2	1,3	5,8	3,7	1,4	2,0
BNP for Fastlands-Norge	2,3	2,8	3,8	3,5	4,2	4,9	4,1	2,7	2,5	2,1	1,4	0,7	3,5

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nøkkeltall for offentlig forvaltning. 1998-2004 Mrd. kr.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004*
Nettofinansinvestering							
Offentlig forvaltning, påløpte verdier	40,3	77,1	228,6	206,9	140,9	119,6	193,1
Statsforvaltningen, bokførte verdier	53,0	61,2	178,6	221,3	130,1	137,3	167,2
Kommuneforvaltningen, bokførte verdier	-6,2	-9,8	-5,5	-8,7	7,0	-15,9	-11,7
Offentlig forvaltning, påløpte verdier, prosent av BNP	3,6	6,2	15,6	13,6	9,3	7,7	11,5
Omfanget på offentlig forvaltning							
Utgifter i offentlig forvaltning, prosent av BNP	46,0	44,6	39,6	41,1	44,5	46,0	43,7
Konsum i offentlig forvaltning, prosent av BNP	21,9	21,4	19,1	20,6	22,3	22,8	22,0
Utførte timeverk, prosent av samlet sysselsetting	26,4	26,6	26,6	26,8	26,8	26,8	26,8
Påløpte skatter, prosent av BNP	42,7	43,0	43,1	43,4	43,7	43,3	44,7

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Nasjonalbudsjettet.

Produksjon og konsum i offentlig forvaltning

Produksjonen i offentlig forvaltning verdsettes som summen av produktinnsats (varer og tjenester som offentlig forvaltning disponerer til sine produksjonsformål), lønnskostnader (bruken av egen arbeidskraft), kapitalslit (bruken av egen produksjonskapital) og eventuelle netto næringskatter på egen virksomhet. Konsum i offentlig forvaltning er definert som forvaltningens utgifter til konsum. Disse utgiftene verdsettes som verdien av produksjonen, men fratrukket gebyrinntektene ved salg til andre utenom forvaltningen mot særskilt betaling. I tillegg kommer direkte produktkjøp til husholdningene, definert som offentlig forvaltnings kjøp/betaling av varer og tjenester fra private aktører og som formidles direkte videre til husholdningene. Størstedelen av dette er betaling for ulike helse- og omsorgstjenester, medisiner mv. levert fra private aktører. Andre eksempler på slike "direkte produktkjøp" er det offentliges finansiering av skolebusskjøring utført av private busselskaper.

Konsumet i offentlig forvaltning deles i to hovedkategorier, kollektivt konsum og individuelt konsum. De siste årene har det vært et økende omfang av at kommunalt produserte tjenester legges ut på anbud. Denne overgangen fra produsentrollen til bestillerrollen for offentlig forvaltning vil ikke (eller i liten grad) påvirke offentlig forvaltnings konsum. Kommunene vil i de fleste av disse tilfellene fortsatt betale for tjenestene selv om de ikke lenger produserer dem. Men dette betyr at man i fremtiden vil få større forskjell mellom offentlig konsum og offentlig produksjon.

Konsum og produksjon i offentlig forvaltning. Milliarder kroner

	2003	2004
Produksjon i offentlig forvaltning	369,6	384,3
Gebyrinntekter (-)	47,3	49,7
Produktkjøp til husholdningene (+)	33,9	36,3
= Konsum i offentlig forvaltning	356,2	370,9

I følge foreløpige nasjonalregnskapstall steg lønnskostnadene i kommunal forvaltning med 2,9 prosent i fjor, målt i løpende priser. Dette skyldes økte time-lønnskostnader på 2,8 prosent og en svak økning i antall utførte timeverk på 0,1 prosent. Innenfor helse- og omsorgstjenester og undervisning var antall utførte timeverk praktisk talt det samme i 2004 som i 2003. På dette feltet er tidligere kommunal virksomhet overført til staten. I annen kommunal virksomhet (offentlig administrasjon, kultur, vannforsyning og renovasjon) økte antall utførte timeverk med 0,6 prosent.

Antall sysselsatte personer i kommuneforvaltningen gikk ned med 0,8 prosent i fjor. Antall sysselsatte personer innenfor helse- og omsorgstjenester og undervisning gikk ned med 0,6 prosent, mens sysselsettingen i annen kommunal virksomhet falt med 1,8 prosent. Det var i alt 454 000 sysselsatte personer og 334 000 normalårsverk i kommuneforvaltningen i 2004. De sysselsatte utgjør knapt 20 prosent av landets sysselsatte, mens antall utførte timeverk utgjør drøyt 15 prosent av alle utførte timeverk. Kommunal undervisning og helse- og omsorgstjenester sysselsatte henholdsvis 126 000 og 269 000 personer i fjor, mens annen kommunal virksomhet sysselsatte 59 000 personer.

Ifølge foreløpige anslag for kommunal forvaltning falt bruttoinvesteringene i fast kapital med 8,1 prosent i 2004, målt i faste priser. I helse- og omsorgstjenester falt investeringene med 21 prosent. I undervisningsnæringen falt investeringene med 3,5 prosent, mens investeringene i annen kommunal virksomhet var like store i 2004 som i 2003. Bruttoinvesteringene i fast kapital var på 25,9 milliarder kroner i fjor og utgjorde 8,5 prosent av samlede bruttorealinvesteringer.

Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter i 2004

Overskudd før lånetransaksjoner, som tilsvarende begrepet nettofinansinvesteringer, er en viktig indikator ved vurdering av kommuneøkonomien. Ifølge foreløpige regnskapstall var det et underskudd på 11,7 milliarder kroner i 2004, 4 milliarder lavere enn i 2003. Dette

Offentlig forvaltnings utgifter etter formål i prosent av totale utgifter. 1993-2003. Utgiftsandeler i prosent

	1993	1999	2003*
Løpende totale utgifter, mill. kroner	423 714	549 618	718 986
01. Alminnelig offentlig tjenesteyting	12,1	10,3	10,3
Av dette			
011 Utøvende og offentlig tjenesteyting	2,3	2,6	3,6
012 Internasjonal økonomisk bistand	1,7	1,9	1,9
017 Offentlige gjeldstransaksjoner	6,4	3,9	3,5
02. Forsvar	5,2	4,8	4,1
03. Politi, rettsvesen mv	1,9	2,2	2,2
04. Næringsøkonomiske formål	12,7	9,9	8,5
Av dette			
042 Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	3,6	2,9	2,0
045 Transport	5,7	4,9	4,2
05. Miljøvern	1,1	1,0	0,6
06. Boliger og nærmiljø	1,2	0,9	0,4
07. Helsepleie	12,8	16,1	17,0
Av dette			
071 Medisinske produkter, apparater og utstyr	1,3	1,4	1,7
072 Helsetjenester utenfor helseinstitusjoner	3,4	4,1	2,2
073 Helseinstitusjoner	7,7	9,9	12,2
08. Fritid, kultur og religion	2,8	2,6	2,5
09. Utdanning	12,1	13,5	13,9
Av dette			
091 Grunnskoler og førskoler	4,3	5,5	6,1
092 Videregående skoler	3,0	3,0	3,2
094 Universiteter og høyskoler	3,4	3,3	3,5
10. Sosiale omsorgstjenester	37,3	38,1	40,1
Av dette			
101 Sykdom og uførhet	9,6	11,1	15,5
102 Alderdom	14	15,6	12,5
104 Barn og familie	6,6	7,1	6,9
105 Arbeidsledighet	3,3	1,1	1,9

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

skyldes at kommuneforvaltningens samlede inntekter økte mer enn de totale utgiftene ifjor.

Kommuneforvaltningens samlede løpende inntekter i 2004 er anslått til 200 milliarder kroner, en økning på 2,6 prosent fra i fjor. Veksten skyldes økt skatteinn- gang og økte overføringer fra staten. Skatteinntektene økte med 4,7 prosent i fjor, mens formuesinntektene gikk ned med 23 prosent eller 2,2 milliarder kroner. De reduserte formuesinntektene skyldes det lave ren- tenivået i fjor.

Kommuneforvaltningens samlede utgifter, inklusive investeringer i fast realkapital, økte med 0,2 prosent, eller 0,5 milliarder kroner, fra 2003 til 2004. Lønns- kostnadene økte med 2,9 prosent. De foreløpige regn- skapstallene indikerer at bruttorealinvesteringene gikk ned med 5 prosent i 2004. Formuesutgiftene ble redu- sert med 2,1 milliarder kroner, noe som skyldes det lave rentenivået i fjor.

Nærmere om kommunenes økonomi

Fylkeskommunenes driftsresultat for 2003 økte sam- menlignet med året før, når tallene er korrigert for sykehusreformen. Også kommunene utenom Oslo fikk samlet sett en viss bedring av netto driftsresultat.

Nærmere om fordelingen av offentlige utgifter etter formål

Tabellen for offentlig forvaltnings utgifter viser offentlige utgifter fordelt på formål etter den internasjonale standar- den for formålsgruppering. Gruppen sosiale omsorgstje- nester legger beslag på den største andelen av de totale utgiftene. Fra 1993 til 2003 økte gruppens andel av for- valtningens totale utgifter fra 37,3 til 40,1 prosent, og i 2003 utgjorde utgiftene til de sosiale omsorgstjenestene 288,4 milliarder kroner. Økningen skyldes høyere utgifter til formål innenfor undergruppen sykdom og uførhet. Det er folketrygden som dekker utbetalingene til dette formål- let. Utgiftsandelen for sykdom og uførhet økte fra 9,6 prosent i 1993 til 15,5 prosent i 2003. Økningen i denne utgiftsandelen var særlig sterk det siste året, fra 2002 til 2003. I 2003 var utgiftene til syke og uføre 39 prosent av de samlede utgiftene til sosiale omsorgstjenester, en øk- ning på 13 prosentpoeng sammenlignet med andelen i 1993. Andelen av de sosiale omsorgsutgiftene som gikk til alderstrygd ble redusert fra 38 prosent i 1993 til 31 prosent i 2003. Utgiftene til alderstrygd har også vokst kraftig i perioden, men ikke så kraftig som de andre for- målsgruppene under sosiale omsorgsutgifter.

Den nest største utgiftsposten er helsepleie. Utgiftene til helsepleie, målt som andel av offentlig forvaltnings samle- de utgifter, steg fra 12,8 prosent i 1993 til 17,0 prosent i 2003. Den økte andelen må ses i sammenheng med flere satsninger på eldre og helse på slutten av 1990-tallet, jf blant annet Handlingsplanen for eldreomsorg 1998-2001, Opptappingsplanen for psykisk helse 1999-2006, Nasjo- nal kreftplan 1999-2003 og Plan for utstyrsinvesteringer ved norske sykehus 1998-2002.

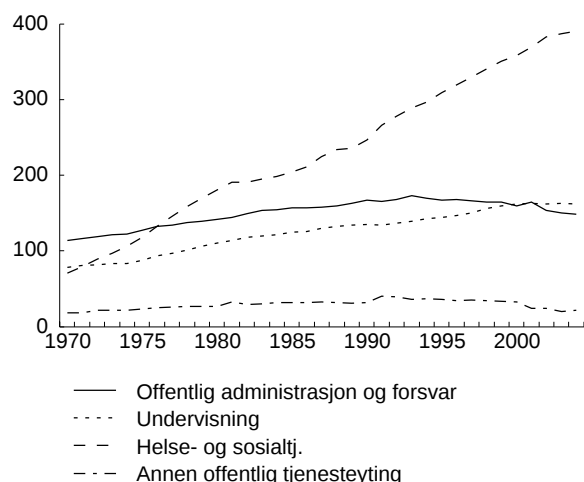
Utgiftsandelen til utdanningsformål økte fra 12,1 til 13,9 prosent i løpet av samme tidsrom, vesentlig som følge av økte utgifter til grunnskoler knyttet til grunnskolerefor- men.

Utgiftsandelen til næringsøkonomiske formål har gått ned, fra 12,7 prosent i 1993 til 8,5 prosent i 2003.

I samme periode ble utgiftsandelen til alminnelig offentlig tjenesteyting redusert fra 12,1 til 10,3 prosent, noe som skyldes lavere utgifter knyttet til offentlige gjeldstran- saksjoner.

Netto driftsresultat kan benyttes til finansiering av brutto realinvesteringer eller avsettes til seinere bruk. Fylkeskommunenes netto driftsresultat var på 1 pro- sent av driftsinntektene i 2003, om lag som året før (korrigert for sykehusreformen). Utviklingen den siste tiårsperioden viser en styrket finansiell stilling fram til midten av 1990-tallet. I de påfølgende årene falt netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene, og fylkes- kommunenes inntekter dekket ikke de løpende utgifte- ne. I 2001 var netto driftsresultat i fylkeskommunene utenom Oslo -1,8 prosent av driftsinntektene. Mens kommunene fram til 2001 hadde en bedre økonomisk stilling enn fylkeskommunene, var forholdet omvendt

Sysselsatte i offentlig forvaltning. 1970-2004 1000 personer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

i 2002 og 2003. Netto driftsresultat utgjorde 0,5 prosent av driftsinntektene i 2003, om lag som året før.

Gjennomsnittlig brutto driftsresultat for kommunene utenom Oslo var -0,7 prosent av brutto driftsinntekter i 2003. For Oslo kommune var resultatet på -0,6 prosent. For å kunne analysere økonomien for typer av kommuner, har SSB utviklet en analytisk gruppering av kommunene. Grupperingen legger spesiell vekt på i hvor stor grad kommunenes utgifter følger av lover og pålegg («bundne utgifter») og i hvor stor grad de har inntekter som kan disponeres fritt etter kommunestyrets ønsker. I 1993 var det kommunene i gruppene «Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger og høye frie disponible inntekter» og «Små kommuner med høye bundne kostnader per innbygger og høye frie disponible inntekter» som kom best ut, begge med 0,9 prosent brutto driftsresultat per innbygger. Gruppen Bergen, Trondheim og Stavanger hadde det klart svakeste resultatet med -5,4 prosent.

Til forskjell fra netto driftsresultat er det ikke gjort fradrag for netto rente- og avdragsutgifter i brutto driftsresultat. I netto driftsresultat er beregnede avskrivningskostnader trukket fra. Avskrivninger, som er et uttrykk for verdiforringelsen på kommunale anleggsmidler, føres i driftsregnskapet. Kapitalslit inngår i beregningene av netto finansinvestering. De gir uttrykk for den verdiforringelse av realkapital som skjer i løpet av året. Kapitalslit fremkommer ikke direkte fra kommuneregnskapet, men beregnes i nasjonalregnskapet ut fra størrelsen på verdien av den oppsamlede realkapital i kommuneforvaltningen.

Brutto driftsresultat kan i stor grad sammenliknes med begrepet «driftsresultat» i resultatoppstillingen til bedrifter med regnskapsplikt etter regnskapsloven. De beregnede avskrivningene er gjennomført noe ulikt i

kommunene og dette vil påvirke indikatoren brutto driftsresultat.

I prosent av brutto driftsinntekter var kommunenes og fylkeskommunenes langsiktige gjeld henholdsvis 152 og 116 prosent i 2003. Det er vanskelig å sammenligne disse tallene med tidligere tall fordi langsiktig gjeld nå inkluderer tall for pensjonsforpliktelser.

Brutto investeringsutgifter i kommunene økte jevnt fra et nivå på 8,8 prosent av brutto driftsinntekter i 1993 til 15,0 prosent i 2003. I første del av perioden finansierte kommunene både stadig økte investeringsutgifter og en viss nedbetaling av gjeld gjennom tilskudd fra driftsmidler, egne fonds og salgsinntekter. De siste fem årene har vært preget av en fortsatt økt utbyggingsaktivitet, men denne har i stigende grad blitt finansiert gjennom økt gjeldsbelastning.

I 2003 var gjennomsnittlig netto lånegjeld per innbygger for kommunene eksklusive Oslo 52 697 kroner. Oslo kommunes netto lånegjeld per innbygger var klart lavere, 22 893 kroner per innbygger. For Bergen, Trondheim og Stavanger under ett lå dette tallet om lag 10 000 kroner høyere. Gjennomsnittet for store kommuner utenom de fire største byene var om lag 50 000 kroner per innbygger. Kommuner med høyest frie disponible inntekter per innbygger kjennetegnes av et høyt innslag av inntekter fra kraftutbygging. Disse kommunene hadde en gjennomsnittlig netto lånegjeld per innbygger på 81 250 kroner i 2003. Høyest netto lånegjeld per innbygger hadde gruppen «Små kommuner med høye bundne kostnader per innbygger og høye frie disponible inntekter». I denne gruppen var gjennomsnittlig netto lånegjeld 87 765 kroner per innbygger.

Utvinning av råolje og naturgass

Produksjon og markedsforhold

2004 har vært et år med rekordhøye nominelle priser på olje. Den gjennomsnittlige prisen på Brent Blend for 2004 var på hele 38,3 dollar per fat, mot 28,9 dollar i 2003, en vekst på 33 prosent. Omregnet til norske kroner gikk oljeprisen opp med 26 prosent, til 257,3 kroner per fat, fra 2003 til 2004. Stadig økende etterspørsel etter olje og lav reservekapasitet i oljeproduksjonen bidro til de høye prisene. Oljeprisen har svingt mye i løpet av året. På sitt høyeste var oljepriisen oppe i hele 52,1 dollar per fat den 27. oktober, mens den var nede i 29,1 dollar den 5. februar. Ved inngangen til 2004 var oljeprisen i underkant av 30 dollar per fat, imens den ved årets utgang var rundt 40 dollar per fat.

Ifølge det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) var verdien av olje- og gassproduksjonen 360,1 milliarder kroner i 2004, mot 300,6 milliarder kroner i 2003. Oppgangen fra 2003 til 2004 skyldes hovedsakelig høyere oljepris.

**Kommuneforvaltningens inntekter og utgifter etter art.
Millioner kroner**

	2002	2003	Anslag 2004
A. Løpende inntekter	205 236	195 278	200 451
1. Formuesinntekter	9 580	9 276	7 119
2. Skatteinntekter	90 881	96 934	101 477
3. Andre løpende overføringer	100 297	84 844	87 984
Overføringer fra statsforv.	97 341	82 096	85 414
Andre overføringer	2 956	2 748	2 570
4. Driftsresultat#1	4 478	4 224	3 871
C. Totale inntekter (=A)	205 236	195 278	200 451
D. Løpende utgifter	189 509	200 330	203 546
1. Formuesutgifter	9 547	8 426	6 376
2. Overføringer til private	20 988	22 552	21 336
3. Andre løpende overføringer	1 195	1 141	2 274
Overføringer til statsforv.	1 665	2 259	2 237
Overføringer til kommunal for.drift	-470	-1 118	37
4. Konsum i kommuneforvaltningen	157 779	168 211	173 560
Lønnskostnader	120 084	127 100	130 734
Produktinnsats	41 161	43 722	44 579
Kapitalslit	14 744	16 116	16 578
Gebyrer (-)	-29 783	-31 285	-31 913
Korr. driftsresultat ¹	4 478	4 224	3 871
Produktkjøp til husholdninger	7 095	8 334	9 711
E. Sparing (A-D)	15 727	-5 052	-3 095
F. Kapitalutgifter	8 762	10 840	8 635
1. Nettoinvestering i fast realkapital	9 780	11 192	9 346
Bruttoinv. i fast realkapital	24 524	27 308	25 924
Kapitalslit (-)	-14 744	-16 116	-16 578
2. Netto kjøp av tomter og grunn	-1 370	-671	-1 081
3. Kapitaloverføringer	352	319	370
G. Totale utgifter (D+F)	198 271	211 170	212 181
H. Nettofinansinvesteringer (C-G)	6 965	-15 892	-11 730
2. Overskudd før lånetransaksjoner ^{2,3}	6 965	-15 892	-11 730

¹ Driftsresultat i kommunal vannforsynings-, avløps- og renovasjonsvirksomhet

² I 2002 trekker spesielle forhold i Kristiansand kommune overskudd før lånetransaksjoner ned med om lag 1,9 milliarder kr.

³ I 2002 bidrar ekstratilskudd i forbindelse med sykehusreformen til å øke overskudd før lånetransaksjoner med 21,6 milliarder kr.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Eksportverdien av råolje økte fra 195,7 milliarder kroner i 2003 til 243,5 milliarder kroner i 2004. Eksportverdien av naturgass økte imidlertid til 69,2 milliarder kroner, fra 62,2 milliarder i 2003. I tillegg kommer eksport av LPG, råbensin, whitespirit mv. Dette utgjorde 24,5 milliarder i 2004, mot 22,8 milliarder i 2003.

Den samlede produksjonen av petroleum på norsk sokkel utgjorde 264,0 millioner Sm³ oljeekvivalenter (o.e.) i 2004, mot 262,5 millioner Sm³ o.e. i 2003. Av den totale produksjonen i 2004 utgjorde produksjonen av råolje (inkl. NGL og kondensat) 185,5 millioner Sm³ o.e. og produksjonen av naturgass 78,5 millioner Sm³ o.e. Oljeproduksjonen gikk ned med 2,0 prosent fra 2003 til 2004, noe mindre enn nedgangen fra 2002 til 2003, mens gassproduksjonen nådde en

Driftsresultat og nettofinansinvesteringer

Netto driftsresultat bygger på regnskapsoppstillingen til kommuneregnskapene. Den viser differansen mellom driftsinntekter og driftsutgifter inklusive renter og avdrag. Forskjellen mellom brutto og netto driftsresultat viser hvor mye av inntektene som brukes til å betale renter og avdrag. Netto driftsresultat kan enten brukes til å finansiere investeringer eller avsettes til senere bruk.

Netto finansinvesteringer, eller overskudd før lånetransaksjoner, bygger på nasjonalregnskapets gruppering. Dette måles som samlede inntekter fratrukket samlede utgifter, inklusive utgifter til bruttorealinvesteringer, mens låne- og avdragsutgifter holdes utenom. Netto finansinvesteringer, tillagt eventuelle omvurderinger av fordringer og gjeld, bestemmer utviklingen i kommuneforvaltningens netto fordringsposisjon. Dersom netto finansinvesteringer er negativt, kalles det også underskudd før lånetransaksjoner.

Driftsresultat i kommuneregnskapene er et annet begrep enn driftsresultat i nasjonalregnskapet. I nasjonalregnskapet er det en målekonvensjon at offentlig forvaltning ikke har driftsresultat.

ny produksjonstopp, 7,3 prosent over produksjonsnivået i 2003.

Ved årsskiftet 2004/2005 var det 48 produserende felt på norsk kontinentalsokkel. Ekofisk, det første feltet som ble satt i drift på norsk sokkel i 1971, hadde også i 2004 størst produksjon. Dette feltet alene produserte 17,2 millioner tonn oljeekvivalenter i 2004. Andre store felt er Troll Vest, Gullfaks, Åsgard, Snorre, Heidrun og Oseberg. To nye felt, Kvitebjørn og Skirne, ble satt i drift i 2004.

Den samlede produksjonen av naturgass domineres av de tre store feltene Troll Øst, Sleipner Øst og Åsgard. I 2004 produserte disse tre feltene henholdsvis 23,0, 12,7 og 10,2 milliarder Sm³ naturgass, eller 58,5 prosent av den samlede gassproduksjonen på norsk sokkel. To andre store gassfelt, Oseberg og Gullfaks Sør sto for 10,4 milliarder Sm³ naturgass. Til sammen står disse fem feltene for hele 71,7 prosent av gassproduksjonen på norsk sokkel.

Ifølge Oljedirektoratet var det ved utgangen av 2004 samlet produsert 4,0 milliarder Sm³ o.e. på norsk sokkel siden starten i 1971. De totale utvinnbare ressursene (inkludert det som allerede er produsert) estimeres til 12,9 milliarder Sm³ o.e. Dette estimatet er uendret siden utgangen av 2003. Usikkerheten i estimatet er stor, og angis med et spenn fra 10,5 til 16,2 milliarder Sm³ o.e. De gjenværende utvinnbare ressursene er beregnet til 8,9 milliarder Sm³ o.e. Gjenværende reserver i felt som er omfattet av godkjent plan for utbygging og drift (PUD) anslås til 3,9 milliarder Sm³ o.e., tilsvarende 44,5 prosent av de antatt totalt gjenværende ressursene. Resten av de gjenværende ressur-

Konkurser av foretak i norsk økonomi

Oppgangen i norsk økonomi i 2004 kan tydelig sees i nedgang av antall konkurser. En bedrift kan slås konkurs når den er insolvent, det vil si at den ikke kan oppfylle sin finansielle forpliktelser etter hvert som de forfaller. Da nullstilles aksjene av bedriften.

Sammenligner vi totalt antall konkurser eksklusiv enkeltpersonforetak for 2004 med 2003, har tallet for konkurser gått ned med 13 prosent. Dette er etter en økning på 16 prosent og 23 prosent de to foregående årene. Totalt antall konkurser er imidlertid fortsatt høyere enn i 2001. Omsetning i bedriftene som har blitt slått konkurs har også gått ned fra 17 milliarder i 2003 til 12 milliarder kroner i 2004. Hvis vi ser på næringer med minst 10 konkurser i 2003, er det størst nedgang for undervisning og sosialtjenester med 45 prosent. Oppgangen var størst for post og telekommunikasjoner, med 36 prosent.

Telemark hadde størst prosentvis økning i konkurser i 2004 med 15 prosent. Den største prosentvise nedgangen av konkurser var i Finnmark med 42 prosent, mens dette fylket hadde størst økning i konkurser året før med 54 prosent. Totalt var det 10851 sysselsatte i de konkursslåtte bedriftene i 2004, mot 14 633 i 2003 og 8 164 i 2000.

Antall konkurser etter næring

Næring	2000	2001	2002	2003	2004
Jord og skogbruk, fiske	27	21	32	35	26
Industri	247	249	297	312	255
Bygge- og anleggs- virksomhet	212	217	280	323	284
Detalj- og engroshandel	797	786	892	942	890
Hotell- og restaurant- virksomhet	232	215	249	356	336
Transport og telekom- munikasjon	149	145	160	172	168
Drift fast eiendom og utleievirksomhet	62	111	155	202	175
Forretningsmessig tjenesteyting	188	285	400	457	342
Øvrig	83	97	144	205	143
Totalt	1 997	2 126	2 609	3 004	2 619

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sene er knyttet til funn uten godkjent PUD, mulige tiltak for økt utvinning og ikke-oppdagede ressurser.

Investeringer

Endelige investeringer for 2004

Ifølge oljestatistikkens tall for kvartalsvise investeringer var de samlede investeringene i olje- og gassvirksomheten, inkludert rørtransport, 71,1 milliarder kroner i 2004. Dette er en økning på 6,7 milliarder kroner fra 2003. Økningen kommer innenfor landvirksomheten og rørtransport, mens det er en nedgang i feltinvesteringene.

De endelige investeringene i lettevirksomhet i 2004 var 4,0 milliarder kroner. Dette er 0,1 milliarder kroner lavere enn i 2003, og det laveste siden tellingene startet i 1984. I 1988 var investeringene 4,2 milliarder

Produksjon av olje (inkl. NGL og kondensat) og gass i 2004

	Produksjon 2004	Endring fra 2003	Endring fra 2003	Andel av henholdsvis olje- og gass- produksjonen
	Tusen Sm ³ o.e.	Tusen Sm ³ o.e.	Prosent	Prosent
Petroleum i alt	264 010	1 473	1	
Olje i alt	185 545	-3 868	-2	100
Herav:				
Åsgard	12 999	-1 800	-12	7
Gullfaks	14 855	1 139	8	8
Statfjord	11 501	-2 017	-15	6
Ekofisk	20 930	138	1	11
Troll Vest	18 495	-3 838	-17	10
Heidrun	8 744	-500	-5	5
Snorre	11 802	-2 463	-17	6
Oseberg	9 898	-302	-3	5
Gass i alt	78 465	5 341	7	100
Herav:				
Troll Øst	23 004	843	4	29
Sleipner Øst	12 692	-541	-4	16
Ekofisk	3 623	82	2	5
Gullfaks Sør	3 214	671	26	4
Oseberg	7 154	2 196	44	9
Åsgard	10 203	130	1	13

Kilde: Oljedirektoratet.

kroner. I 1997 nådde man et foreløpig toppår, hvor man investerte 8,3 milliarder kroner i lettevirksomhet. Investeringene i feltutbygging i 2004 utgjorde 13,7 milliarder kroner, en nedgang på 3,1 milliarder kroner sammenlignet med 2003. Investeringene i felt i drift utgjorde 30,8 milliarder kroner. Dette er en økning med 1,1 milliarder kroner sammenlignet med 2003. Mens investeringene i feltutbygging har falt, har investeringene i felt i drift steget. Dette skyldes hovedsakelig at det bygges ut færre felt enn tidligere og at felt i stadig større grad bygges ut i tilknytning til eksisterende infrastruktur, da blir en større del av investeringene ført som investeringer til felt i drift, og en mindre del til feltutbygging.

For feltutbygging og felt i drift samlet ble det i 2004 investert 44,6 milliarder kroner, mot 46,6 milliarder i 2003. Dette er en nedgang på 4,3 prosent. I 2002 ble det investert 44,9 milliarder kroner.

For landvirksomhet og rørtransport var investeringene henholdsvis 16,3 og 6,1 milliarder kroner i 2004. Dette er en kraftig økning i forhold til 2003. For landvirksomheten øker investeringene med hele 5,6 milliarder, eller 52 prosent. Hovedårsaken til dette er tre store terminalutbygginger. Investeringene til landprosjektene på Kårstø og på Melkøya var større enn i 2003. I tillegg bidrog investeringer på Nyhamna, der gass fra Ormen Lange skal ilandføres, til rekordhøye landinvesteringer i 2004. Investeringene i rørtransport økte med hele 3,3 milliarder - 112 prosent - fra 2003 til

Nedleggelser og etablering

Innledning

I denne boksen belyses betydningen av endringer i foretaksbestanden for utviklingen i antall ansatte i de ulike næringene. Endringer i bestanden fra ett år til det neste dekomponeres i nyetableringer, nedleggelser og andre endringer.

Utgangspunktet er statistikk som viser endringer i foretaksbestanden per 1. januar i perioden 2001-2005, eksklusive primærnæringene og offentlig forvaltning. Endringer i foretaksbestandene knyttes opp mot registerdata for antall ansatte i de bedriftene foretaket består av. Antall ansatte er definert som antall arbeidsforhold; dvs. antall jobber, og ikke antall sysselsatte personer. For foretak som inngår i bestanden per 1. januar er antall ansatte registrert i desember foregående år. Et nedlagt foretak inngår i bestanden 1. januar samme år, mens et nyetablert foretak inngår i bestanden 1. januar neste år slik at antall ansatte er registrert i desember samme år.

Siden næringsinndelingen er gjort på foretaksnivå, vil resultatene i denne boksen avvike noe fra tilsvarende tall i nasjonalregnskapet (som er basert på klassifikasjon av bedrifter, ikke foretak). En annen årsak til avvik er at vi ser på antall arbeidsforhold (jobber), ikke antall personer som er sysselsatt.

Utviklingen i antall ansatte

Tabell 1 viser utviklingen i antall ansatte fordelt på foretak i ulike sektorer fra 1. januar 2001 til 1. januar 2005. Det er 5 500 flere ansatte 1. januar 2005 enn 1. januar 2004, en økning på 0,4 prosent. Sammenlignet med 1. januar 2001 er det imidlertid 38 400 færre ansatte i alt, en nedgang på 2,7 prosent over 4 år. 1. januar 2005 er første gang vi ser en økning i antall ansatte fra ett år til det neste. En kan derfor si at 2004 markerer slutten på den nedadgående trendutviklingen vi observerte i den forutgående 3-årsperioden fra 1. januar 2001 til 1. januar 2004.

Det er imidlertid store forskjeller mellom næringene når det gjelder utviklingen i antall ansatte. I tillegg til utvinning av energiråvarer med 1 400 flere ansatte, er det innenfor de tjenesteytende næringene at vi finner en positiv utvikling i 2004, og da særlig innenfor varehandel (3 300), hotell- og restaurantvirksomhet (1 000), forretningsmessig tjenesteyting (4 600), den private delen av helse- og undervisningssektoren (2 600) og annen sosial og personlig tjenesteyting; rengjøring, skjønnhetspleie, helsestudio, m.m. (2 400). Samlet sett finnes nå 55,2 prosent av det totale antall ansatte i disse fem tjenesteytende næringene; en økning på 1,9 prosentpoeng sammenlignet med 2001. Sammenligner vi med 1. januar 2001, er det tre næringer som klart skiller seg ut i

Tabell 1. Antall ansatte. Bestand per 1/1, nyetableringer og nedleggelser etter næring

Næring	2001 Bestand 1/1	2002 Bestand 1/1	2003 Bestand 1/1	2004 Bestand 1/1	Nyetabl.	Nedl. Andre endr.	2005 Bestand 1/1	Bestand, prosent av 04	Bestand, prosent av 01	
I alt	1 433 819	1 422 249	1 412 176	1 389 887	29 407	16 701	-7 165	1 395 428	100,4	97,3
Utvinning av energiråstoffer	27 178	29 002	29 552	28 449	102	76	1 414	29 889	105,1	110,0
Annen bergverksdrift og utvinning	3 541	3 548	3 419	3 432	17	18	93	3 524	102,7	99,5
Industri i alt	294 737	293 942	282 239	263 152	1784	1669	-5 832	257435	97,8	87,3
- Nærings- og nytelsesmiddelindustri	55 638	57 044	54 880	53 474	145	391	-609	52 619	98,4	94,6
- Tekstil- og bekledningsvareindustri	6 318	5 961	5 570	5 037	126	32	-248	4 883	96,9	77,3
- Lær- og lærvareindustri	527	447	360	388	0	0	-81	307	79,1	58,3
- Trelast- og trevareindustri	16 065	15 713	14 978	14 221	84	127	-3	14 175	99,7	88,2
- Treforedling, forlag og grafisk industri	45 995	41 727	38 806	37 006	250	206	-1 536	35 514	96,0	77,2
- Oljeraffinering	11	11	8	10	0	0	-1	9	90,0	81,8
- Kjemisk industri	22 535	22 331	21 406	20 210	18	5	-1 134	19 089	94,5	84,7
- Gummivare- og plastindustri	6 575	6 158	5 930	5 602	3	116	-423	5 066	90,4	77,0
- Mineralproduktindustri	10 117	9 720	10 314	9 710	42	34	108	9 826	101,2	97,1
- Metall- og metallvareindustri	32 921	33 423	31 999	29 954	378	189	96	30 239	101,0	91,9
- Maskinindustri	24 011	22 963	22 760	21 738	226	183	-729	21 052	96,8	87,7
- Elektroteknisk oog optisk industri	19 679	27 643	26 278	19 029	236	125	-866	18 274	96,0	92,9
- Transportmiddelindustri, oljeplattform	39 743	37 911	36 708	35 576	104	69	-402	35 209	99,0	88,6
- Møbelindustri og annen industri	14 602	12 890	12 242	11 197	172	192	-4	11 173	99,8	76,5
Kraft- og vannforsyning	16 573	16 036	14 674	14 536	941	104	-785	14 588	100,4	88,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	117 428	117 495	118 839	126 019	2 334	1 347	-1 902	125 104	99,3	106,5
Varehandel, bil- og hush.rep.	328 284	319 170	318 171	323 392	4 080	3 738	3 003	326 737	101,0	99,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	78 278	74 318	76 123	74 134	1 591	1 395	829	75 159	101,4	96,0
Transport og kommunikasjon	164 675	160 037	158 350	152 422	3 482	1 277	-6 165	148 462	97,4	90,2
Finanisell tjenesteyting, forsikring	43 963	45 699	45 732	44 276	57	415	144	44 062	99,5	100,2
Forr. tjenesetyting, eiendomsdrift	203 041	209 237	208 518	198 348	4 000	4 772	5 422	202 998	102,3	100,0
Undervisning, helse og sosiale tjenester	88 224	86 688	90 393	92 866	1 235	1 179	2 579	95 501	102,8	108,2
Andre sosial og personlige tjenester	65 339	65 523	65 379	68 113	519	694	2 542	70 480	103,5	107,9
Lønnet husarbeide, internasjonale org.	269	201	203	209	1	3	-10	197	94,3	73,2
Uoppgitt	2 289	1 353	584	539	9 264	14	-8 497	1 292	239,7	56,4

Forts.

Forts.

positiv retning: bygge- og anleggsvirksomhet (+7 700), privat helse- og undervisning (7 300) og annen sosial og personlig tjenesteyting (5 100). Av alle registrerte ansatte, finnes nå 22,9 prosent i disse tre sektorene, sammenlignet med 18,9 prosent for fire år siden.

Den negative trenden i industrien fortsatte gjennom året 2004, da det forsvant 5 700 jobber; en nedgang på 2,2 prosent sammenlignet med 1. januar 2004. Alle industrisektorene, unntatt mineralproduktindustri (+100) og metall- og metallvarindustri (+300), har hatt en nedgang i antall ansatte. Nedgangen er imidlertid moderat sammenlignet med 2002 og 2003, da det forsvant hhv. 11 000 og 19 000 jobber. Det er nå 12,7 prosent færre ansatte i industrien enn 1. januar 2001. 18,4 prosent av det totale antall ansatte finnes i denne sektoren, sammenlignet med 20,6 prosent i 2001.

Tallene i tabellene knytter endringer i antall ansatte opp mot endringer i foretaksbestanden. Endringer i foretaksbestanden i løpet av året dekomponeres i nedleggelser, nyetableringer og andre endringer (dvs. endringer i eksisterende

virksomhet – se "Definisjoner og metode" for en nærmere begrepsavklaring).

For næringslivet samlet sett var økningen i antall arbeidsplasser gjennom nyetablering av foretak i løpet av 2004 betydelig større enn nedgangen som følge av nedleggelser; tallene er hhv. 29 400 og 16 700. Samtidig ble antall ansatte i eksisterende virksomhet, dvs. i foretak som verken ble nyetablert eller nedlagt i 2004, redusert med 7 200.

I industrien var nettoeffekten av nedleggelser og nyetableringer i 2004 tilnærmet null. Antall ansatte ble redusert med 1 700 som følge av nedleggelser av foretak, mens antall ansettelser økte med 1 800 som følge av nyetableringer. I eksisterende virksomhet ble antall ansatte redusert med ca. 5 800, noe som bidro til en samlet nedgang.

I de fem store vekstnæringene innenfor privat tjenesteyting som ble spesielt omtalt over, var antallet ansatte i hhv. nedlagte og nyetablerte foretak omtrent likt; ca. 11 500. Nettoøkningen i disse næringene kan derfor forklares med en betydelig økning i antall ansatte i eksisterende virksomhet; 13 900.

Tabell 2. Antall foretak. Bestand per 1/1, nyetablering og nedleggelser etter næring

Næring	2001			2002			2003			2004			2005	Bestand, prosent av 04	Bestand, prosent av 01
	Bestand 1/1	Nyetabl.	Nedl.	Bestand 1/1	Nyetabl.	Nedl.	Bestand 1/1	Nyetabl.	Nedl. 1/1	Bestand	Nyetabl.	Nedl. 1/1	Bestand		
I alt	262 379	35 537	32 874	268 491	39 041	27 633	290 432	38 747	39 767	291 193	42 349	22 457	305 546	104,9	116,5
Utvinning av energiråstoffer	489	54	32	452	33	38	456	44	54	431	73	20	552	128,1	112,9
Annen bergverksdrift og utvinning	706	25	54	643	32	37	651	48	51	709	28	43	675	95,2	95,6
Industri i alt	22 655	1 578	2 123	21 513	1 521	2 068	21 564	1 635	2 162	22 020	1 829	1 608	21 802	99,0	96,2
- Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2 160	144	186	2 070	134	150	2 114	130	175	2 152	149	126	2 103	97,7	97,4
- Tekstil- og bekledningsvareindustri	1 510	123	157	1 447	146	179	1 448	150	194	1 498	213	212	1 458	97,3	96,6
- Lær- og lærvareindustri	107	5	11	87	2	12	78	5	3	88	4	3	83	94,3	77,6
- Trelast- og trevareindustri	2 482	111	156	2 323	90	223	2 215	142	173	2 340	110	115	2 254	96,3	90,8
- Treforedling, forlag og grafisk industri	4 541	353	610	3 992	264	432	3 949	278	501	3 866	301	315	3 774	97,6	83,1
- Oljeraffinering	16	1	1	13	1	3	11	3	2	10	0		10	100,0	62,5
- Kjemisk industri	270	19	15	259	23	19	275	22	29	264	41	17	282	106,8	104,4
- Gummivare- og plastindustri	481	11	31	457	17	36	450	24	29	465	36	28	465	100,0	96,7
- Mineralproduktindustri	879	46	64	843	60	76	853	57	86	851	64	31	867	101,9	98,6
- Metall- og metallvareindustri	2 615	191	237	2 576	194	228	2 632	233	252	2 775	267	210	2 823	101,7	108,0
- Maskinindustri	2 698	228	227	2 639	232	242	2 673	211	230	2 774	199	181	2 745	99,0	101,7
- Elektroteknisk og optisk industri	1 292	79	93	1 327	88	100	1 355	101	124	1 325	117	116	1 299	98,0	100,5
- Transportmiddelindustri, oljeplattform	1 338	81	97	1 316	84	114	1 340	107	117	1 386	131	95	1 399	100,9	104,6
- Møbelindustri og annen industri	2 266	186	238	2 164	186	254	2 171	172	247	2 226	197	159	2 240	100,6	98,9
Kraft- og vannforsyning	921	59	57	849	47	53	900	119	74	1 052	98	39	1 112	105,7	120,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	33 679	3 349	2 938	34 844	3 976	3 434	36 842	3 784	4 056	37 372	4 357	2 447	38 644	103,4	114,7
Varehandel, bil- og hush.rep.	57 237	5 807	6 214	57 246	6 379	6 730	58 548	6 408	7 463	58 549	6 491	4 508	58 708	100,3	102,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	9 461	1 138	1 001	9 557	1 118	1 124	10 005	1 152	1 258	10 104	941	723	10 041	99,4	106,1
Transport og kommunikasjon	22 817	2 187	2 134	22 645	2 448	2 578	23 546	2 143	2 821	23 435	2 346	1 588	23 821	101,6	104,4
Finansiell tjenesteyting, forsikring	2 329	358	320	2 562	176	238	3 233	366	1 156	1 856	388	143	2 124	114,4	91,2
Forr. tjenesteyting, eiendomsdrift	72 597	14 010	11 584	75 923	14 028	8 752	85 488	14 281	13 311	88 944	15 010	7 521	95 702	107,6	131,8
Undervisning, helse og sosiale tj.	17 910	2 817	2 422	19 165	3 650	1 020	22 836	4 053	3 154	21 154	4 857	1 486	24 385	115,3	136,2
Andre sosial og personlige tj.	18 682	3 447	3 509	20 776	4 021	1 333	24 559	4 202	3 898	24 664	4 942	2 248	27 001	109,5	144,5
Lønnet husarbeide, intern. org.	120	11	16	103	11	10	108	13	16	107	6	19	83	77,6	69,2
Uoppgitt	2 776	697	470	2 213	1 601	218	1 696	499	293	796	983	64	896	112,6	32,3

Forts.

Forts.

Utviklingen i antall foretak

Tabell 2 viser utviklingen i antall foretak fra 1. januar 2001 til 1. januar 2005. Tabellen viser også utviklingen i antall nyetablerte og nedlagte foretak i hvert år. Totalt er det registrert en økning i antall foretak på 4,9 prosent (14 400) fra 1. januar 2004 til 1. januar 2005. Den tilsvarende økningen fra 2001 til 2005 var på 16,5 prosent (43 100). Innenfor industrien ble imidlertid antall registrerte foretak redusert med 1 prosent siste år, mens antall foretak gikk ned med 3,8 prosent fra 1. januar 2001 til 1. januar 2005. For de tjenesteytende næringene samlet sett var økningen i antall foretak fra 1. januar 2004 til 1. januar 2005 på 5,3 prosent, mens økningen fra 2001 til 2005 var på hele 19,4 prosent. Sammenlignet med 2004 var økningen i antall registrerte foretak størst i sektorene forretningsmessig tjenesteyting (6 800), undervisning og helse (3 200) og andre sosiale og personlige tjenester (2 300).

Tabell 2 viser at det var 42 300 nyetableringer og 22 500 nedleggelser i løpet av 2004, hvv. det høyeste og det laveste tallet i hele perioden fra 1. januar 2001 til 1. januar 2005. Det var spesielt mange nyetableringer innenfor forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift; 15 000. Denne næringen omfatter bl.a. utleievirksomhet og databehandling. Siden antall nye jobber i disse foretakene som følge av nyetableringer var 4 000 ifølge Tabell 1, kan vi konkludere med at omfanget av virksomheten i disse foretakene er nokså ubetydelig i de fleste tilfeller.

Utviklingen i bestanden av antall foretak kan være vanskelig å tolke. En av grunnene er at de aller fleste foretakene er svært små, mens f.eks. det totale antall ansatte eller omsetningen i en næring i hovedsak er bestemt av utviklingen i de mellomstore og store foretakene. F.eks. er ca. 50 prosent av foretakene registrert som aksjeselskaper. Disse svarer for hele 90 prosent av det totale antall ansatte. Det er også et problem for tolkningen at det kan gå flere år mellom formell etablering og det at virksomheten faktisk starter opp.

Tilsvarende kan det gå flere år fra faktisk opphør av produksjon til formell nedleggelse av foretaket.

Definisjoner og metode

Nyetableringer

Nyetablering vil si at det registreres et nytt foretak som starter opp ny virksomhet (en eller flere nye bedrifter). Nyetableringer er nyregistreringer korrigert for overdragelser: Et nyregistrert foretak som registreres for å overta en eksisterende virksomhet (f.eks. etter en konkurs) regnes ikke som en nyetablering, men en overdragelse. I tabellene regnes eventuelle endringer i antall ansatte i virksomhet som overdras til nyregistrerte foretak i løpet av 2004 som "Andre endringer" i det året. Endringer i antall ansatte i eksisterende foretak; dvs. foretak som inngår i bestanden både 1. januar 2004 og 1. januar 2005, regnes også som "Andre endringer".

Avganger og nedleggelser

En avgang på foretaksnivå vil ikke nødvendigvis si at hele virksomheten legges ned. Dersom en juridisk enhet/foretak selger sin virksomhet innenfor foretaket, vil dette registreres som en avgang. I tabellene er det i avgangstallene skilt mellom nedleggelser og overdragelser. En avgang i 2004 er klassifisert som en nedleggelse hvis og bare hvis ingen av bedriftene som har tilhørt foretaket inngår i bestanden av bedrifter per 1. januar 2005. Andre avganger er klassifisert som overdragelser. Nedleggelse vil altså si at et foretak opphører og hele virksomheten legges ned.

Tall for nedleggelser er ikke tidligere publisert. For 2004 er dette foreløpige og usikre tall som er basert på nedleggelser i 2004 per februar 2005 og justert opp ut fra hvor stor andel av avgangene i 2003 som var registrert per mars 2004. En svakhet ved denne metoden er at den forutsetter at utviklingen mht tilbakedateringer av avganger er omtrent lik for 2003 og 2004.

2004. Dette skyldes flere store utbygginger, blant annet Snøhvit Rør og Langeled.

Anslag for 2005

Oljestatistikken samler på kvartalsbasis inn oljeselskapenes egne anslag for sine fremtidige investeringskostnader. Statistikken inkluderer alle aktive lisenser, alle felt og rør som er i drift og som skal bygges ut, som har godkjent PUD, samt landanlegg direkte knyttet mot olje og gassproduksjonen. Investeringene til olje- og gassvirksomheten i 2005, inkludert rørtransport, ble i 1. kvartal 2005 anslått til 88,5 milliarder kroner. Anslaget er hele 24,6 milliarder kroner høyere enn tilsvarende anslag for 2004. Det er blant annet utbygginger knyttet til Ormen Lange, Snøhvit og Kristin som trekker investeringsnivået opp i 2005.

Investeringene i letevirksomhet i 2005 er anslått til hele 8,4 milliarder kroner. Dette indikerer en kraftig

økning sammenlignet med leteaktiviteten i de tre foregående årene. Påløpte investeringer til leting i 2002, 2003 og 2004 utgjorde henholdsvis 4,5, 4,1 og 4,0 milliarder kroner. Høy oljepris i 2003 og 2004 samt gjenåpningen av Barentshavet bidrar til høy leteaktivitet i 2005. Deler av den planlagte letingen i 2005 kan bli forskjøvet pga kapasitetsbegrensninger i riggmarkedet.

Investeringene i felt anslås til 53,0 milliarder kroner i 2005. Sammenlignet med tilsvarende anslag gitt i 1. kvartal 2004 for 2004 er dette en oppgang på 9,2 milliarder kroner, eller 21,1 prosent. For feltutbygging anslås investeringene nå til 17,9 milliarder kroner. Det er hovedsakelig Ormen Lange, Kristin og Snøhvit som vil stå for de største utbyggingsinvesteringene.

For felt i drift anslås investeringene i 2005 til 35,1 milliarder kroner. Dette er en oppgang på 2,0 milliarder

Perspektiver for oljemarkedet

Det siste året har oljeprisen vært svært høy sammenlignet med prisnivået de siste 15-20 årene, og så langt i 2005 har prisen ligget over 40 dollar per fat olje. Dette er gunstig for norske eksportinntekter, og det er et interessant spørsmål om oljeprisen vil fortsette å være høy i årene som kommer. I år 2000 bestemte OPEC seg for å stabilisere oljeprisen på rundt 25 dollar per fat. Til sammenligning var (den nominelle) prisen på 1990-tallet ca. 18 dollar. Det siste året har veksten i oljeforbruket vært større enn forventet, ikke minst i Kina, som nå har verdens nest største oljekonsum. Verken OPEC eller andre oljeprodusenter hadde ventet en slik forbruksvekst, og den ledige produksjonskapasiteten i verden var derfor betydelig mindre enn tidligere. Dette førte til at oljeprisen steg kraftig gjennom 2004. Den spente situasjonen i Midtøsten generelt og i Irak spesielt har også bidratt til de høye oljeprisene.

OPEC spiller en svært sentral rolle i oljemarkedet. Produsentgruppa står for 35-40 prosent av verdens totale oljeproduksjon. Det er imidlertid vanskelig å slå fast hva som faktisk driver OPECs beslutninger. Mange analyser har opp gjennom årene testet empirisk om OPECs opptreden er konsistent med atferden til en såkalt dominerende produsent, dvs. en produsent som maksimerer samlet profitt når den tar hensyn til andre produsenters atferd. I Hansen og Lindholt (2004) bekreftes resultatene om at OPEC utøver markeds-makt, men hypotesen om at OPEC eller deler av OPEC opptrer som dominerende produsent avvises. Dette kan skyldes at produsentgruppa består av svært ulike land med ulike interesser, samt at innenrikspolitiske og geopolitiske forhold spiller en sentral rolle i markedet.

På kort sikt er høye oljepriser gunstig for OPEC, selv om det innebærer redusert egenproduksjon. Det skyldes blant annet at prisfølsomheten på etterspørselssiden er lav, slik at små produksjonskutt kan føre til en merkbar økning i oljeprisen. Samtidig er oljeproduksjonen i land utenfor OPEC lite fleksibel innenfor en periode på noen få år, fordi produksjonen i stor grad kommer fra oljefelt som produserer nærmest for fullt. Høye oljepriser og økt forventet lønnsomhet kan imidlertid føre til økt utbygging av nye og eksisterende oljefelt. I en empirisk analyse har Ringlund mfl. (2004) studert hvordan oljeboring i ulike regioner påvirkes av oljeprisen. Oljeboring omfatter både leting etter nye oljeforekomster og utvikling av nye oljefelt. Analysen viser at oljeprisen har stor betydning for omfanget av oljeboring, ikke minst i land som

USA og Storbritannia. Spesielt i USA reagerer oljeriggaktiviteten både hurtig og sterkt ved endrede priser. I Norge er sammenhengen mellom oljepris og oljeboring mindre klar, noe som kan skyldes at norsk oljeindustri er mer regulert av myndighetene enn i andre vestlige land. Det kan også skyldes at norske oljefelt er forholdsvis store og kun forefinnes på havdyp, noe som gjerne krever lengre forberedelsestid.

Etter de høye oljeprisene i 2004 bestemte OPEC i slutten av januar 2005 at produsentgruppas prismål skal oppjusteres. Det nye prismålet skal først fastsettes etter at nye studier er foretatt. I en analyse på en nyutviklet modell for det globale oljemarkedet (FRISBEE) har Aune mfl. (2005) studert om OPEC kan sette en høy oljepris uten at det reduserer gruppas markedsandel. Som antydning over er det grunn til å forvente økt produksjon fra land utenfor OPEC, i tillegg til redusert etterspørsel, iallfall etter noen år. Resultatene fra analysen tyder på at OPECs markedsandel kan holde seg rimelig konstant på 35-40 prosent fram mot 2010 ved en pris på rundt 30 dollar per fat. Deretter tar den seg opp, og passerer 50 prosent rundt 2020. Selv om oljeprisen holder seg relativt høy, blir det stadig færre gjenværende oljefelt utenfor OPEC-landene, til tross for at nye felt oppdages. Dette er illustrert i tabellen som viser gjenværende reserver og R/P-rate (forholdet mellom kjente reserver og årlig produksjon) for blant annet OPEC og Non-OPEC. Ifølge modellanalysen kan det derfor være lønnsomt for OPEC å velge en enda høyere oljepris (rundt 40 dollar), selv om det vil føre til noe lavere produksjon i OPEC de neste 10 årene. Spørsmålet er om noen av OPEC-landene da blir utålmodige, og øker sin produksjon utover tildelt kvote eller melder seg ut av organisasjonen.

Referanser:

Aune, F.R., S. Glomsrød, L. Lindholt og K.E. Rosendahl (2005): The oil market towards 2030 - can OPEC combine high oil price with high market share? kommer som Discussion Papers, Statistisk sentralbyrå.

Hansen, P.V. og L. Lindholt (2004): The market power of OPEC 1973-2001, Discussion Papers 385, Statistisk sentralbyrå.

Ringlund, G.B., K.E. Rosendahl og T. Skjerpen (2004): Does oilrig activity react to oil price changes? An empirical investigation, Discussion Papers No. 372, Statistisk sentralbyrå.

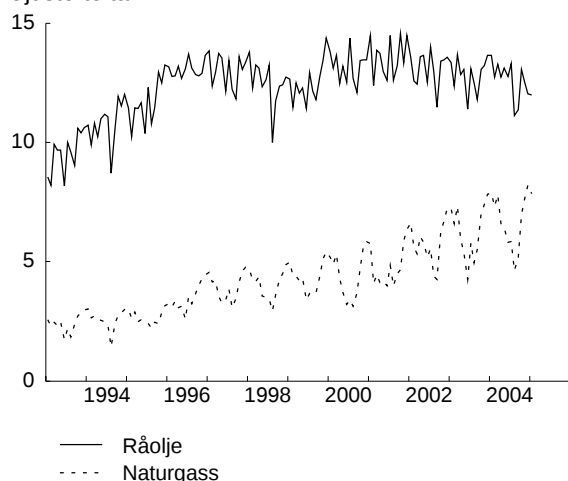
Tabell 1. Reserver og R/P-rate i utvalgte land og grupper av land

Land	Reserver (mrd. fat)	R/P-rate ¹
USA	31	11
Norge	10	8,5
Russland	69	22
Saudi Arabia	263	73
Non-OPEC	179	14
OPEC	882	80

¹ R/P-raten angir forholdet mellom gjenværende, kjente reserver og årlig produksjon. Merk at størrelsen på gjenværende reserver kan økes ved oppdagelse av nye felt eller økt utvinningsgrad ved kjente felt.

Kilde: BP Statistical Review of World Energy (2004).

Olje- og gassproduksjon. 1993-2005
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte tall.

Kilde: Oljedirektoratet.

der kroner sammenlignet med tilsvarende anslag for 2004 gitt i 1. kvartal 2004. I 2005 er det spesielt Troll, Ekofisk, Åsgard, Statfjord og Snorre som planlegger store investeringer.

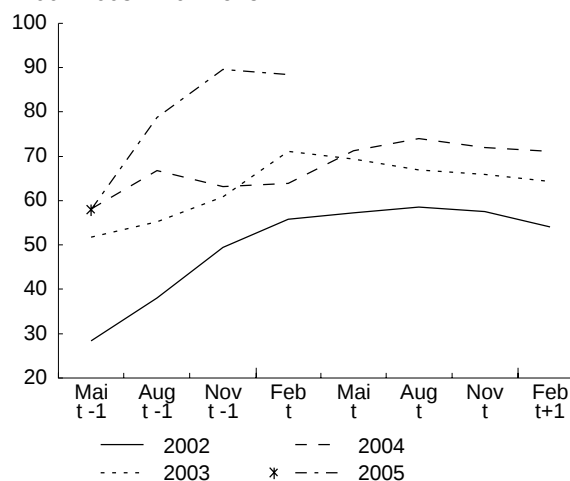
Investeringene til landvirksomhet og rørtransport er nå anslått til henholdsvis 16,4 og 10,6 milliarder kroner. Dette er inkludert videreføringen av terminal- og rørutbygginger knyttet til Ormen Lange og Snøhvit.

Petroleumsinntektene

Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten økte med 51,8 milliarder kroner, til 242,8 milliarder kroner fra 2003 til 2004. Økningen på vel 27 prosent skyldes hovedsakelig en oppgang i prisen på råolje målt i norske kroner på nær 26 prosent fra året før og en liten volumøkning i petroleumsvirksomheten på 0,6 prosent. Gassproduksjonen økte med 7,3 prosent mens det var en nedgang på om lag 2 prosent i utvinningen av råolje. Kontantstrømmen ble også påvirket av at investeringene økte med 6,1 milliarder kroner. Lønnskostnadene, som tilsvarende kun 6 prosent av netto kontantstrømmen, økte med 0,7 milliarder kroner. Statens netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten anslås nå til 201,5 milliarder kroner i 2004, en oppgang på 29,4 milliarder fra 2003. Grunnen til at statens netto kontantstrøm øker vesentlig mindre enn den totale netto kontantstrømmen er periodiseringen av skatteinngangen. Skatteinntektene økte kun med 17 prosent eller med 16,5 milliarder kroner, mens det var en økning på nesten 23 prosent eller vel 14 milliarder i inntekter fra Statens direkte eierandeler.

Petroleumsrenten er et uttrykk for meravkastningen som oppnås i petroleumssektoren utover normal avkastning på realkapital. Den er definert som driftsresultat i sektoren inklusive indirekte skatter, fratrullet kapitalslit og en antatt normal realavkastning på 4 prosent. Petroleumsrenten kan anslås til 229,4 milliarder

Årsanslag for påløpte investeringskostnader i oljevirkosomheten gitt på ulike tidspunkter. 2002-2005. Mrd. kroner.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

der kroner i 2004, en økning på 54,5 milliarder eller vel 30 prosent fra 2003. Petroleumsrentens andel av BNP økte noe fra 2003 til 2004, men var fortsatt under nivået i 2000 og 2001.

Petroleumsformuen er verdien av petroleum som ennå ikke er utvunnet inkludert verdien av realkapitalen, og defineres som nåverdien av den framtidige netto kontantstrømmen fra petroleumsvirksomheten. Anslag på petroleumsformuen er svært usikre, og avhenger av anslag på fremtidige priser, produksjonsmengde og produksjonsprofil, produksjonskostnader og realrente. I Nasjonalbudsjettet 2005 har Finansdepartementet anslått petroleumsformuen til 3050 milliarder kroner. Dette er vel 1120 milliarder kroner høyere enn anslaget gitt i forrige års nasjonalbudsjett (målt i 2005-priser). Oppjusteringen denne gang skyldes en oppjustering av prisanslagene. Prisene er nå antatt å falle fra vel 25 kr/fat i 2004 til 180 kr/fat i 2008, deretter holde seg konstant.

Figuren side 76, nederst, utviklingen i anslagene over petroleumsformuen fra 1996 til i dag. Det framgår at det har vært en utvikling i retning av høyere anslag over tid, til tross for den akkumulerte utvinningen av olje og gass i denne perioden. Det var en kraftig oppjustering av formuesanslagene fra 1997 til 1998, fra om lag 1000 milliarder kroner til nesten 2450 milliarder kroner (faste 2005-priser). Denne oppjusteringen skyldes i hovedsak at man gikk over fra å bruke en kalkulasjonsrente på 7 prosent til å bruke en rente på 4 prosent. Tallene fra og med 1998 inneholder i tillegg verdien av realkapitalen i form av maskiner og utstyr på sokkelen. Figuren viser også at anslagene har vært rimelig robuste mot de kortsiktige variasjonene i råoljeprisene. Det er i første omgang reviderte reserveanslag som har påvirket anslagene. På tross av at råoljeprisen i faste kroner steg med 150 prosent i perioden 1998-2000 fikk dette ingen innflytelse på de

Produksjons- og eksportutviklingen for olje- og gass. 1994-2004

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Tall i millioner Sm3 o.e.											
Produksjon ¹											
Samlet produksjon	1 183,1	196,3	225,5	233,3	226,3	230,7	244,4	252,3	259,0	262,5	264,0
olje	146,3	156,8	175,4	175,9	168,7	168,7	181,2	180,9	173,6	165,5	162,8
NGL	7,1	7,9	8,2	8,1	7,4	7,0	7,2	10,9	11,8	12,9	13,6
kondensat	2,8	3,7	4,4	6,4	6,0	6,5	6,3	6,6	8,0	11,1	9,1
gass	26,8	27,8	37,4	43,0	44,2	48,5	49,7	53,9	65,5	73,1	78,5
Eksport											
olje	132,5	145,0	162,8	163,7	156,2	152,9	163,8	169,0	161,3	151,0	150,3
gass	27,2	27,6	37,8	42,3	42,7	46,7	48,5	50,5	64,4	71,4	74,2
Tall i milliarder kroner											
Eksportverdi ²	106,4	113,2	156,7	163,7	118,3	159,2	306,6	295,7	257,3	257,9	312,8
US dollar per fat											
Oljepris, Brent Blend	15,83	16,96	20,63	19,16	12,76	18,09	28,58	24,40	24,96	28,90	38,29

¹ Netto salgbar mengde.² Eksklusive eksport av LPG, råbensin, whitespirit mv.

Kilde: Oljedirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Påløpte og antatte investeringskostnader. Utvinning av råolje og naturgass og rørtransport. 2000-2005. Mill.kr

	2000	2001	2002	2003	2004 ¹	2004 ²	2005 ¹	2005 ²
I alt	53 589	57 144	54 000	64 362	71 069	71 939	88 462	89 495
Utvinning av råolje og naturgass i alt	52 898	54 967	52 924	61 466	64 923	65 217	77 882	78 991
Leting	5 272	6 815	4 476	4 134	4 014	4 016	8 444	9 032
Feltutbygging og felt i drift	46 339	47 376	44 860	46 561	44 562	44 868	53 016	53 427
Feltutbygging	22 799	20 168	17 884	16 773	13 717	13 707	17 876	17 388
Varer	13 051	11 278	9 981	7 982	4 887	4 915	4 910	4 964
Tjenester	5 258	2 678	4 254	5 070	5 152	4 822	6 834	6 294
Produksjonsboring	4 490	6 213	3 650	3 720	3 679	3 970	6 132	6 130
Felt i drift	23 540	27 208	26 975	29 788	30 845	31 161	35 141	36 039
Varer	2 331	2 712	2 383	2 796	2 133	2 185	2 959	3 095
Tjenester	4 598	6 084	6 578	9 779	11 434	11 440	10 680	9 824
Produksjonsboring	16 610	18 412	18 014	17 213	17 278	17 536	21 502	23 120
Landvirksomhet ³	1 287	776	3 589	10 771	16 347	16 334	16 422	16 532
Rørtransport	691	2 177	1 076	2 896	6 146	6 722	10 580	10 504

¹ Registrert 1. kvartal 2005.² Registrert 4. kvartal 2004.³ Omfatter kontorer, baser og terminalanlegg på land.

langsiktige anslagene. Etter at råoljeprisen hadde holdt seg på det høye nivået i 5 år, ble imidlertid anslagene sist år oppjustert med nær 60 prosent. Målt i forhold til de tidligere toppnivåene i 1998 og 2002 er imidlertid oppjusteringen kun vel 20 prosent. Utviklingen i anslagene for petroleumsformuen må også sees i sammenheng med at det i denne perioden har vært en tapping av realformuen. Dette har bidratt til en oppbygging av et petroleumsfond som ved årsskiftet var på 1016 milliarder kroner.

Den samlede formuen fra petroleumsvirksomheten kan defineres som summen av petroleumsformuen og Petroleumsfondet. Over tid omplusseres realformuen på havbunnen til finansiell formue internasjonalt gjennom Petroleumsfondet. Ved årsskiftet 2004-2005 var Petroleumsfondet på vel 1016 milliarder kroner, om lag 170 milliarder kroner høyere enn året før. Porte-

føljen er delt med vel 416 milliarder i aksjer og vel 600 milliarder kroner i obligasjoner. Tilførselen av kapital til fondet fra Finansdepartementet var vel 138 milliarder kroner. Resten av oppgangen skyldes en avkastning på fondskapitalen målt i norske kroner. Samlet nominell avkastning for Petroleumsfondets portefølje var 8,9 prosent målt i internasjonal valuta.

Summen av petroleumsformuen og petroleumsfondet anslås dermed til 4066 milliarder kroner, en økning på 1320 milliarder kroner fra i fjor. *Permanentinntekten* er en anslått realavkastning av denne samlede formuen. Permanentinntekten er det vi i prinsippet kan bruke uten å redusere realverdien av den aktuelle formuen. Basert på 4 prosent realrente var permanentinntekten nesten 162 milliarder kroner ved årsskiftet 2004-2005, en økning på 41 milliarder kroner fra ett år tidligere.

Klimapolitikk og teknologisk endring

Det globale klimaet - et energiproblem!

I dag dekkes 85 prosent av jordens energiforsyning av fossile brennstoffer, som alle medfører utslipp av den viktigste klimagassen CO₂. Innholdet av CO₂ i atmosfæren har derfor økt, og ventes å øke videre frem mot 2100. FNs klimapanel antar at en stabilisering på noe over dagens nivå fra 2100 vil kreve en CO₂-fri energiproduksjonskapasitet på 175 000 terrawatt-timer (TWh) i 2050 (Caldeira et al. 2002). Til sammenligning er den norske el-produksjonen på 120 TWh. 175 000 TWh innebærer en fordobling av verdens samlede energiproduksjonskapasitet. Ser vi bort fra kjernekraft, og baserer oss på de kunnskaper vi har i dag om andre CO₂-frie energikilder som gasskraftverk med utslippsrensning, vind- og solenergi, kan dette lett virke som tilnærmet umulig.

På den annen side er det stor sannsynlighet for at store markeder for alternative energikilder vil gjøre dem mer lønnsomme, siden større markeder gir mer forskning og utvikling (FoU), og siden økt bruk av en teknologi i seg selv gjør at man oppdager nye og bedre løsninger - såkalt "erfaringslæring".

Mange hevder derfor at klimapolitikken må være streng fra starten av for å fremme både forskning og erfaringslæring. Synet kommer bla. frem i EU hvor man vil sette en øvre grense for handel med CO₂-kvoter nettopp for å fremme bruk av CO₂-frie energialternativer. Andre igjen legger vekt på behovet for å subsidiere FoU direkte, og ønsker egne subsidier til utvikling og utprøving av nye miljøvennlige teknologier.

I Norge er det etablert et statlig selskap for fornybar energi - Enova - som tilbyr etablerings- og driftsstøtte til firmaer som leverer energi basert på fornybare energikilder som sol, varmepumper, vindkraft o.l. Myndighetene vil også starte et eget statlig selskap som skal støtte pilotprosjekter innenfor karbonutskilling og karbonlagring, som er de sentrale prosessene i et gasskraftverk med utslippsrensning. I tillegg vurderer myndighetene såkalte grønne sertifikater som også vil være et subsidie til alternative energiteknologier.

I lys av den formidable energiutfordringen verden står ovenfor kan denne politikken virke svært hensiktsmessig. Imidlertid er det flere bidrag i den økonomiske litteraturen som stiller spørsmålsteget ved både subsidiering av alternative energiteknologier og behovet for en streng klimapolitikk nå. Skal nye energiteknologier subsidieres?

I prinsippet kan f.eks. en forbedring av eksisterende vindmølleteknologi tas i bruk av alle vindmølleprodusenter uten at forskningen og utprøvingen som var nødvendig for å komme frem til forbedringen trenger å gjentas. På den annen side, dersom alle kan ta i bruk forbedringen uten å betale innovatøren et vederlag, vil innovatøren aldri kunne få dekket sine utviklingskostnader. Dette vil på sikt hemme forskningen.

Patentsystemet er nettopp opprettet for å motvirke dette. I mange tilfeller er det imidlertid vanskelig å beskytte forbedringer av eksisterende teknologi med patenter. Det vil f.eks. kunne være lett å lage en lignende forbedring som ikke dekkes av patentet, men som man ikke ville ha kommet på hvis det ikke var for den patentbeskyttede teknologien. Over tid kan slik "nesten kopiering" føre til at det totale antall forbedringer som "oppdages" er mindre enn det samfunnsøkonomisk optimale antallet forbedringer. Dette taler for subsidiering av både FoU og "erfaringslæring" for å fremme alternative energiteknologier.

På den annen side vil mangler i patentsystemet i større eller mindre grad prege alle innovasjoner og forbedringer av eksisterende produksjonsteknologier, og ikke bare miljøinnovasjoner. Subsidier til miljøinnovasjoner framfor annen type FoU kan dermed fortrenge andre samfunnsøkonomisk lønnsomme innovasjoner, og medføre en ny type samfunnsøkonomiske tap. Spesielt store subsidier til miljøinnovasjoner, må begrunnes med at mulighetene for å omgå patentrettigheter og kopiere innovasjoner er større her enn på andre felt.

Skal miljøpolitikken være streng nå?

Anta at amerikanerne i 1961 hadde satt seg som mål å sette mennesker på månen innen år 2000 istedenfor innen 1970. Hadde de da likevel satt i gang et omfattende romprogram i begynnelsen av sekstiårene for å være sikre på å greie det? Svaret kan være nei. Dersom de hadde begynt romprogrammet tretti år senere, dvs. på begynnelsen av nittitallet, ville den generelle teknologiske utviklingen innenfor datateknologi, flymotorteknologi, etc. høyst sannsynlig ha gjort det totalt sett mye billigere å sette et menneske på månen.

Problemstillingen i nyere økonomisk litteratur om klimaproblemet og innovasjon er noe av den samme (se f.eks. Goulder og Mathai, 2000). Gitt at vi skal nå et visst mål på konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren en gang langt inn i fremtiden f.eks. 2100, og holde dette målet for all fremtid, når skal vi sette inn renseinnsatsen? Siden målet er så langt inn i fremtiden, kan vi velge om vi vil ta middels mye rensing fra i dag, eller utsette rensingen og rense mye senere. Det relevante kriteriet er at innsatsen skal settes inn på slik måte at de samlede samfunnsøkonomiske kostnadene minimeres. Med samfunnsøkonomiske kostnader menes her ekstrakostnaden ved å ta i bruk dyrere energikilder pluss kostnaden ved forskning og utvikling for å forbedre disse energikildene. De samlede samfunnsøkonomiske kostnadene minimeres når miljøpolitikken til enhver tid innrettes slik at marginal rensekostnad er lik marginal nytte av rensing. Den marginale nytten av rensing kan tolkes som kostnaden ved å utsette utslippsreduksjoner, dvs. kostnaden ved å rense i fremtiden. Sett fra i dag faller imidlertid rensekostnadene jo lenger inn i fremtiden vi ser fordi vi neddiskonterer fremtiden. Alt annet likt betyr det at det er optimalt å utsette rensingen. Denne effekten blir ofte omtalt som "skygge-kostnadseffekten".

Forts.

Forts.

Noe teknologisk utvikling vil antakelig skje helt uavhengig av miljøpolitikken f.eks. kan utvikling av superleder-teknologi i prinsippet gjøre det mulig å basere seg på solenergi fra Sahara istedenfor lokal solenergi. På samme måte som at diskontering gjør det gunstig å utsette rensing, medfører den generelle teknologiske utviklingen også at det er optimalt å rense mer og mer utover i perioden. Til sammen taler altså både skyggekostnadseffekten og den generelle teknologiske utviklingen for å utsette en streng miljøpolitikk.

Imidlertid vil miljøpolitikken påvirke når, og hvor mye teknologisk endring vi får. Denne spesielle teknologiske endringen kan skje gjennom to kanaler, FoU og erfaringslæring. Med spesiell teknologisk endring som skyldes FoU endrer konklusjonen om at det er lurt å utsette rensing til senere seg ikke. FoU vil redusere renseskostnadene i fremtiden selv om miljøpolitikken er lite streng nå siden kunnskapen om at vi dermed må føre en streng miljøpolitikk senere vil gi tilstrekkelig mengde FoU uansett. FoU-effekten kommer dermed i tillegg til skyggekostnadseffekten og den generelle teknologiske utviklingen, og gjør det samfunnsøkonomisk gunstig å forskyve enda mer av rensingen utover i perioden.

Vi har altså tre effekter som trekker i samme retning - skyggekostnadseffekten, den generelle teknologiske ut-

viklingen og FoU-effekten tilsier alle at vi bør utsette omfattende rensing. Imidlertid kan den spesielle teknologiske endringen også komme fra erfaringslæring. Erfaringslæring trekker i motsatt retning. Med erfaringslæring blir rensing billigere i fremtiden hvis og bare hvis det skjer utstrakt rensing i dag. Derfor skal samfunnet i dette tilfellet føre en strengere miljøpolitikk i dag enn i tilfellet med spesiell teknologisk endring i form av FoU.

Hvordan teknologisk endring skjer er altså helt sentralt for spørsmålet om man bør føre streng miljøpolitikk nå. For det første avhenger svaret av hvor mye generell teknologisk endring man regner med å få. Her vil mange mene at føre-var-prinsippet tilsier at man ikke bør være for optimistisk. For det andre er det helt sentralt hvorvidt teknologisk endring skjer ved FoU eller ved erfaring, eller ved en kombinasjon.

Litteraturliste

Calderia et al (2002): Advanced Technology Paths to Global Climate Stability: Energy for a Greenhouse Planet, Science's Compass Vol 298

Goulder, L.H. og Mathai, K. (2000): Optimal CO₂ Abatement in the Presence of Induced Technological Change, Journal of Environmental Economics and Management 39, 1-38.

Statens andel av petroleumsformuen er i nasjonalbudsjettet for 2005 anslått til 2690 milliarder 2005-kroner. Statens samlede formue fra petroleumsvirksomheten er dermed 3706 milliarder kroner. Permanentinntekten av denne er 148 milliarder kroner. Handlingsregelen for bruk av petroleumsinntektene sier at vi kan bruke den forventede avkastningen av petroleumsfondet hvert år, altså vesentlig mindre enn permanentinntekten av den statlige formuen. Etter hvert som mer av petroleumsformuen omplasseres i finansiell formue, vil det som kan brukes etter handlingsregelen nærme seg permanentinntekten av den statlige formuen.

Industri og bergverksdrift. Produksjon og markedsforhold

I følge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet økte produksjonen i industri og bergverksdrift med 1,4 prosent fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Den positive utviklingen skyldes en klar vekst i annet halvår 2004. I første halvdel og spesielt i 1. kvartal 2004 var det sesongjustert nedgang i produksjonen. Bruttoproduktet i industrien, som utgjør differansen mellom produksjon og produktinnsats, steg med 1,7 prosent fra 2003 til 2004. Bruttoproduktet i industri og bergverksdrift utgjorde 13,4 prosent av samlet bruttoprodukt i Fastlands-Norge i 2004, målt i faste priser.

Petroleumsrente og andel av BNP¹, 1992-2004

	Petroleumsrente	Petroleumsrentens andel av bruttonasjonalprodukt
1992	40,4	5,1
1993	41,3	5,0
1994	41,0	4,7
1995	46,9	5,1
1996	87,7	8,6
1997	97,5	9,0
1998	40,8	3,7
1999	79,3	6,6
2000	238,7	16,8
2001	213,7	14,0
2002	166,0	10,9
2003	174,9	11,2
2004	229,5	13,6

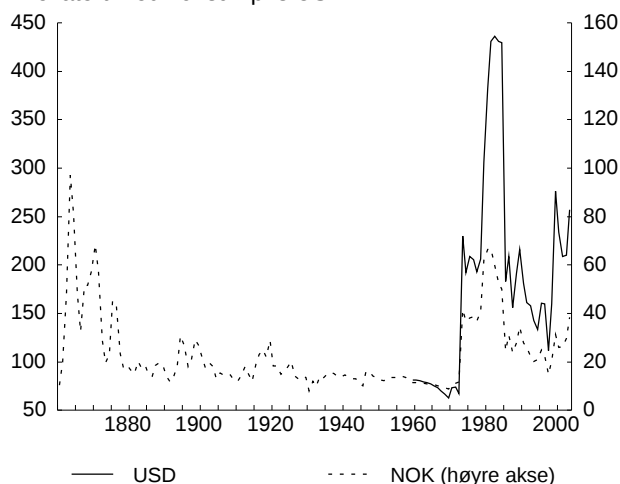
¹ Ved beregning av renten er det benyttet en normalavkastning på 4 prosent. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Trelast- og trevareindustri, treforedling, metallindustri, møbelindustri og annen industri har bidratt til veksten i norsk industriproduksjon fra 2003 til 2004, viser foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet. Produksjonen i norsk metallindustri økte med 9,3 prosent fra 2003 til 2004. Dette skyldes god internasjonal etterspørsel, høyere produksjonskapasitet og økt kapasitetsutnyttning. Innen verkstedindustrien økte

Realpris på råolje. 1861-2004

2004-priser per fat

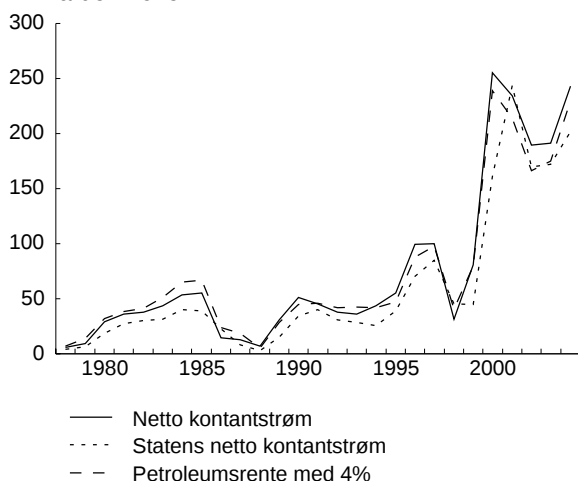
Deflatert med konsumpris USA

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Petroleumsrente og kontantstrøm fra utvinning av olje og gass. 1978 - 2004

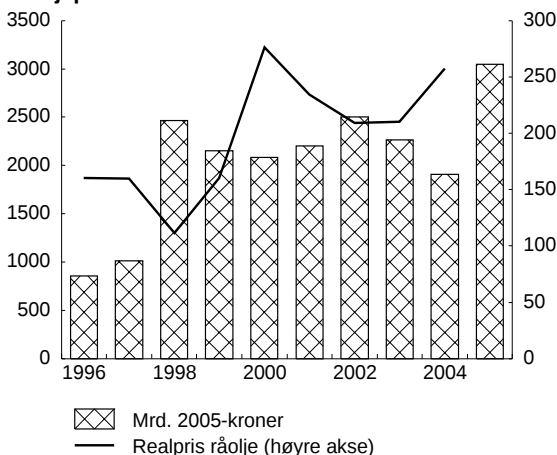
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Petroleumsformuen anslått i nasjonalbudsjettet for år t. Milliarder 2005-kroner

Råoljepris. Norske 2004-kroner/fat

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

produksjonen med 1,9 prosent fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Næringer som forlag og grafisk industri og produksjon av kjemiske råvarer hadde også en liten produksjonsvekst fra 2003 til 2004.

Produksjonen i sektoren bygging av skip og plattformer gikk ned med 5,9 prosent fra 2003 til 2004. Virksomhet knyttet til bygging av nye skip var hovedgrunnen til dette, da nedgangen her var på 12,9 prosent. Det var først og fremst leveranser til eksportmarkedet som sviktet for norsk skipsbygging, med en markert nedgang siden 2003. Norsk produksjon av borerigger og moduler til oljeplattformer hadde en nedgang på 0,8 prosent. I norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri var produksjonsnedgangen på 0,4 prosent, noe som hang sammen med en redusert produksjon av kjøtt, kjøttvarer og meieriprodukter.

Økt eksport og økte hjemmelieferanser trakk opp samlet produksjon av tradisjonelle industri- og bergverksprodukt i 2004. Disse produktene omfatter ikke skip, oljeplattformer og moduler samt petroleumsforbindelser som krever lite bearbeiding. Eksporten økte med 3,0 prosent, mens hjemmelieferansene økte med 1,6 prosent, sammenlignet med året før. Både eksporten og hjemmelieferansene hadde en svak volumutvikling i 1. halvår, mens de hadde klar vekst i andre halvår av 2004. Endringene for hjemmelieferansene skjedde samtidig som det var en volumvekst på 11 prosent i importen av tradisjonelle industri- og bergverksprodukter. Innenlandsk etterspørsel av tradisjonelle industri- og bergverksprodukt vokste med 4,3 prosent. Veksten i den innenlandske etterspørselen i 2004 var dermed sterkere enn veksten i hjemmelieferansene av disse produktene.

En økning i utenlandsk etterspørsel dro opp eksportprisene på tradisjonelle industri- og bergverksprodukt i 2004 med 8,0 prosent, sammenlignet med året før. Dette gjorde det lønnsomt med økt eksport av treforedlingsprodukter, metaller, verkstedprodukter og andre industriprodukter. Det var en liten vekst i eksporten av kjemiske råvarer og kjemiske og mineralske produkter. Eksporten av varer fra nærings- og nytelsesmiddelindustri hadde en nedgang på 1,8 prosent. Metaller, kjemiske råvarer og kjemiske og mineralske produkter hadde en betydelig prisvekst på sine produkter sammenlignet med året før. Det var oppgang i eksportprisene for produkter fra norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri.

Sysselsettingen i industri og bergverksdrift

Ved utgangen av 2004 var 264 000 sysselsatte i industrien ifølge foreløpige tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet. Samlet sysselsetting i industrien gikk ned med 2,4 prosent fra utgangen av 2003. Sysselsettingen i bygging av skip og plattformer, verkstedindustrien og nærings- og nytelsesmiddelindustrien gikk ned fra 2003. Industriens andel av samlede timeverk i Norge var i 2004 på 12,9 prosent, mot 13,2 prosent i

2003. I 2004 var 3900 sysselsatte i bergverksdrift. Dette var det samme som i 2003.

Konjunktursituasjonen og industriens fremtidsvurderinger

Konjunkturbarometeret for 4. kvartal 2004 gir pekepinn på hvordan norske industriledere vurderer utviklingen i den aktuelle perioden, samt fremtidsutsiktene for egen virksomhet. Det sistnevnte dreier seg først og fremst om kortsiktige vurderinger, det vil si for 1. kvartal 2005, men barometeret vil til en viss grad også reflektere oppfatninger om utviklingen på lenger sikt.

Kvartalsvise resultater fra Konjunkturbarometeret tyder på en gradvis bedring av konjunkturforløpet for norsk industri gjennom 2004. Dette er en kvalitativ vurdering. Undersøkelsen for 4. kvartal synes å bekrefte denne utviklingen. Produksjonsvolum og kapasitetsutnytting fortsatte å stige, mens nedgangen i tallet på sysselsatte viste tegn til å ha stoppet opp. Økt ordretilgang i hjemme- og eksportmarkedet sørget for vekst i samlet ordrebeholdning. Hjemmemarkedsprisene steg for 3. kvartal på rad, mens eksportprisene synes å ha holdt seg om lag uendret. Kapasitetsutnyttingsgraden ble beregnet til å ligge i overkant av 80 prosent. Noen flere industriledere pekte på kapasitetsskranker som flaskehals for produksjonen. Generelle utsikter på kort sikt, for 1. kvartal 2005, ble vurdert som bedre av et økende antall industriledere. Større vilje til å justere opp vedtatte investeringsplaner tyder på positive forventninger også på lengre sikt. Sammensatt konjunkturindikator for industrien signaliserte ytterligere vekst i samlet produksjonsvolum.

Produsenter av innsatsvarer (treforedling, kjemisk industri, metallindustri med flere) rapporterte om sterk utvikling i produksjonsvolum og kapasitetsutnytting. Tallet på sysselsatte steg moderat, mens økt ordretilgang i hjemme- og eksportmarkedet sørget for tiltagende vekst i samlet ordrebeholdning. Hjemmemarkedsprisene styrket seg gjennom hele 2004, mens veksten i eksportprisene flatet ut i 4. kvartal. En sveket dollarkurs er en mulig forklaring på dette. Kapasitetsutnyttingsgraden ble rapportert til i overkant av 84 prosent, det høyeste resultatet som er registrert siden 4. kvartal 1995. Generelle utsikter på kort sikt ble vurdert som bedre av et stort antall industriledere. Økende vilje til å justere opp vedtatte investeringsplaner tyder på positive forventninger også på lengre sikt.

Produsenter av investeringsvarer (metallvarer, maskinvarer, plattformer og skipsverft med flere), rapporterte om vekst i produksjonsvolum, kapasitetsutnytting og sysselsetting. Økt innenlandsk ordretilgang var drivkraften bak denne utviklingen. Hjemmemarkedsprisene viste tegn til å stige, og flere industriledere pekte på kapasitetsskranker som flaskehals for produksjonen. Generelle utsikter på kort sikt ble vurdert som bedre av et stort antall industriledere. Dette synet

Markedsandeler

Norske produsenters markedsandeler er forholdet mellom deres leveranser og samlet omsetning i markedet. For eksportvarer beregnes endringer i markedsandelen for de enkelte varegrupper ved å sammenholde volumveksten i den norske eksporten av den aktuelle varen med et veid gjennomsnitt av volumveksten i importen hos våre handelspartnere. Beregningene kan bare gjøres for relativt grove varegrupper. Utviklingen i eksportmarkedsandelene gjenspeiler derfor utviklingen i norsk eksport i forhold til importen av både produkter som ligger svært nær de norske og produkter som avviker betydelig. Utviklingen i eksportmarkedsindikatoren vil bli påvirket av hvordan etterspørselen etter varespekteret til de norske produsentene utvikler seg relativt til gjennomsnittet for varegruppen, i tillegg til deres konkurranseedyktighet vis-à-vis utenlandske produsenter av lignende produkter.

Hjemmemarkedsandelene for de enkelte varegrupper beregnes som forholdet mellom leveranser fra innenlandske produsenter og samlet innenlandsk anvendelse, begge deler regnet i volum. Generelt påvirkes markedsandelen av mange faktorer, slik som prisutviklingen på norske varer i forhold til konkurrentenes utenlandsproduserte varer, varenes kvalitet, produktspesialisering, markedsføring og eventuelle kapasitetsskranker og lønnsomheter i produksjonen. Den isolerte effekten på markedsandelen av en økning i prisen på norske relativt til utenlandske produkter er normalt negativ, fordi prisendringene vrir etterspørselen bort fra de norske produktene og over mot de utenlandske. En økning i prisene som oppnås på eksporten i forhold til produksjonskostnadene vil isolert sett øke lønnsomheten. Det vil virke positivt på eksporten og dermed også på markedsandelen. Når prisutviklingen beskrives er det endringene i norske kroner som omtales.

støttes av en merkbart nedgang i tallet på respondenter som forventet at etterspørsels- og konkurranseforhold i hjemmemarkedet vil virke begrensende på produksjonen.

Produsenter av konsumvarer (næringsmiddelindustri, forlagsvirksomhet, farmasøytisk industri med flere) rapporterte om økt produksjonsvolum og kapasitetsutnytting. Etterspørselsveksten i eksportmarkedet viste tegn til å ha flatet ut, men høyere innenlandsk etterspørsel sørget for en økning i samlet ordrebeholdning. Markedsprisene steg både i hjemme- og eksportmarkedet. Generelle utsikter på kort sikt ble vurdert som bedre av et økende antall industriledere. Dette resultatet ble underbygget av positive forventninger til utviklingen på hjemmemarkedet.

Investeringer

Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser en økning på 5,0 prosent i samlede bruttoinvesteringer for industri og bergverksdrift fra 2003 til 2004, målt i faste priser. Veksten var sterkest fra 1. til 2. kvartal. Målt i løpende priser utgjorde samlede investeringer i underkant av 20 milliarder kroner i 2004,

Industriens gjennomsnittlige kapasitetsutnyttning ved utgangen av kvartalet

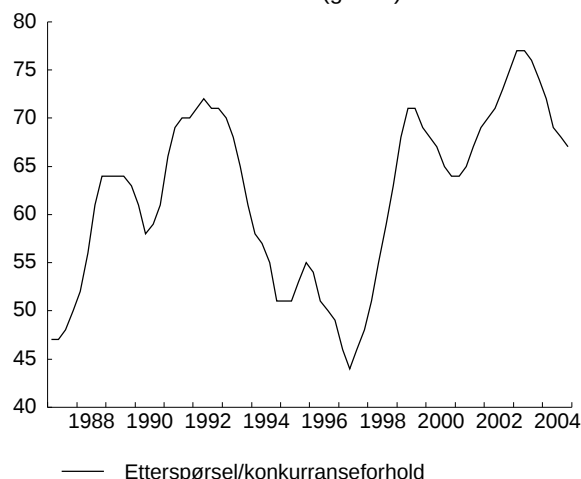
Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Faktorer som begrenser produksjonen for industrien i inneværende kvartal

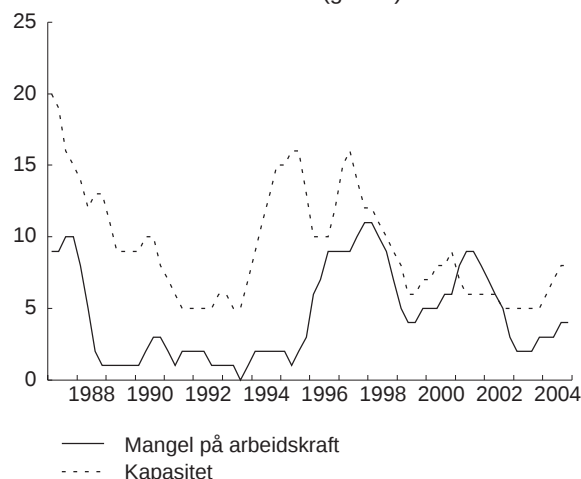
Andel av foretakene. Prosent (glattet)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Faktorer som begrenser produksjonen for industrien i inneværende kvartal

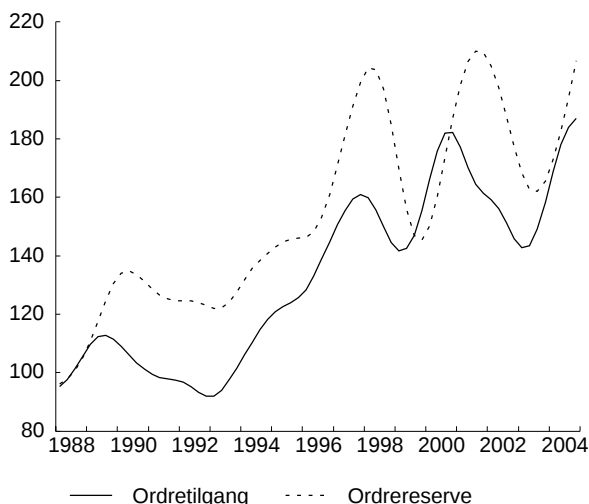
Andel av foretakene. Prosent (glattet)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Ordretilgang og ordreserve i industri i alt

Verdindeks. Trend. 1988=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

om lag som gjennomsnittet de siste 10 årene. Høyt investeringsnivå innenfor oljeraffinering og kjemisk industri bidro sterkt til utviklingen. Andre næringer med merkbart vekst i investeringsnivået var forlag og grafisk industri samt metallvareindustrien. Ferdigstilling av flere store prosjekter innenfor metallindustrien trekker ned tallene for denne næringen. Redusert utbyggingstakt i Nordsjøen er en mulig forklaring på lave investeringstall for bedrifter i næringen oljeplattformer.

Industriens markedsandeler etter 1991

Lønnskostnader er en viktig faktor for utviklingen i produksjonskostnader og lønnsomhet i industrien. Nasjonale forhold ved lønnsfastsettelsen gjør at utviklingen i disse kan avvike til dels betydelig mellom land, og betydningen av denne kostnadskomponenten varierer mellom næringer. For den arbeidsintensive delen av norsk industri, hvis produksjon i hovedsak er

gruppert i andre varer fra industri og bergverk, betyr utviklingen i timelønnskostnadene relativt mye.

Utviklingen i industriens kostnadmessige konkurransevne er beskrevet gjennom opplysninger fra Det tekniske beregningsutvalget for lønnsoppgjørens foreløpige rapport for 2005 og tall for utviklingen i norske lønnskostnader i industrien fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet i Statistisk sentralbyrå.

Etter en periode med bedring av industriens kostnadmessige konkurransevne fram til 1996 økte timelønnskostnadene i årene fram til og med 2002 klart sterkere i Norge enn hos handelspartnerne. Økningen i de relative timelønnskostnadene i disse seks årene var større enn nedgangen gjennom første halvdel av 1990-tallet. Fra 1997 til 2000 svekket kronekursen seg om lag tilsvarende økningen i relative lønnskostnader for norsk industri. Fra våren 2000 og fram til utgan-

Industri og bergverksdrift. Produksjon og faktoretterørsel. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode

	Mrd.kr ¹	Volum					Pris				
	2004	2004	04.1	04.2	04.3	04.4	2004	04.1	04.2	04.3	04.4
Produksjon	482,8	-3,5	-2,7	-0,4	1,7	0,6	0,6	0,8	0,1	-0,1	1,3
Produktinnsats	338,0	-3,4	-3,0	-0,4	1,9	1,0	1,2	2,8	-1,8	1,4	0,1
Bruttoprodukt	144,8	-3,7	-2,0	-0,3	1,2	-0,3	-0,8	-3,5	4,5	-3,4	4,4
Bruttoinvesteringer i alt	17,3	-16,0	-15,3	2,4	-16,6	5,2	-2,3	-1,9	1,2	-0,2	3,6
Bruttoinvesteringer i bygg og anlegg	3,6	-12,7	-29,7	12,0	-8,9	-27,9	-1,3	-15,2	11,7	2,1	14,5
Bruttoinvesteringer i maskiner	13,7	-16,8	-11,1	0,2	-18,6	14,7	-2,6	2,6	-1,4	-1,2	2,6
Syssetsetting ²	279,9	-4,6									

¹ Nivå tall i løpende priser.² Lønnstakere og selvstendige, 1 000 personer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Markedsutviklingen for tradisjonelle industri- og bergverksprodukter¹. Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode²

	Mrd.kr ¹	Volum					Pris				
	2004	2004	04.1	04.2	04.3	04.4	2004	04.1	04.2	04.3	04.4
Produksjon	455,2	2,2	-2,0	-0,7	3,7	1,5	4,7	2,2	0,0	2,0	1,0
Eksport ³	198,9	3,0	-2,2	-1,2	5,7	2,8	8,4	5,6	-1,5	2,8	1,3
Hjemmeleveranser	256,3	1,6	-1,8	-0,3	2,2	0,5	2,1	-0,3	1,1	1,3	0,7
Import	311,0	11,0	4,1	3,5	4,4	-1,0	4,1	1,3	0,3	0,1	0,2
Innenlandsk anvendelse	567,2	6,6	1,3	1,7	3,4	-0,3	3,2	0,6	0,7	0,6	0,4
Lagerendringer	15,9	2,3	0,7	0,2	1,1	0,3	241,4	25,6	28,4	32,1	-4,9
Innenlandsk etterspørsel	551,3	4,3	0,6	1,5	2,4	-0,6	3,4	0,9	0,3	0,9	1,0

¹ Tradisjonelle industri- og bergverksprodukter er en analytisk gruppering som ikke omfatter skip, oljeplattformer og moduler samt petroleumsforbindelser som krever liten bearbeiding. Industri og bergverksprodukter er ellers definert i henhold til den internasjonale produktklassifiseringen CPA - Classification of Products by Activity.² Basisverdi, dvs. markedsverdi fratrasket avgifter og handelsavanse.³ Inneholder reeksport.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gen av 2002 styrket imidlertid kronekursen, målt ved industriens effektive valutakurs, seg markert. Samtidig holdt lønnsveksten i norsk industri seg klart høyere enn hos handelspartnerne. De relative timelønnskostnadene målt i felles valuta økte med hele 15 prosent i 2001 og 2002 sett under ett. I 2003 bedret den kostnadmessige konkurranseevnen seg igjen. Veksten i timelønnskostnadene avtok, og kronekursen svekket seg med gjennomsnittlig 3 prosent. Den kostnadmessige konkurranseevnen bedret seg ytterligere i 2004. Kronekursen svekket seg med 3,8 prosent fra 2003 til 2004, målt ved industriens effektive valutakurs. Sammenliknbare tall for arbeidere i industrien indikerer at lønnskostnadsnivået i 2002 lå 36 prosent over gjennomsnittsnivået for de viktigste handelspartnerne målt i felles valuta. På bakgrunn av valutakursutviklingen og lønnsvekstanslagene for 2003 og 2004 anslår Det tekniske beregningsutvalget at denne forskjellen ble redusert til 30 prosent i 2003 og ytterligere til 27 prosent i 2004.¹

I følge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet økte norske lønnskostnader noe mindre enn hos handelspartnerne i 2004. De relative timelønnskostnadene målt i felles valuta ble dermed redusert ytterligere. For årene 2003 og 2004 sett under ett, var nedgangen i de relative timelønnskostnadene på 7,0 prosent².

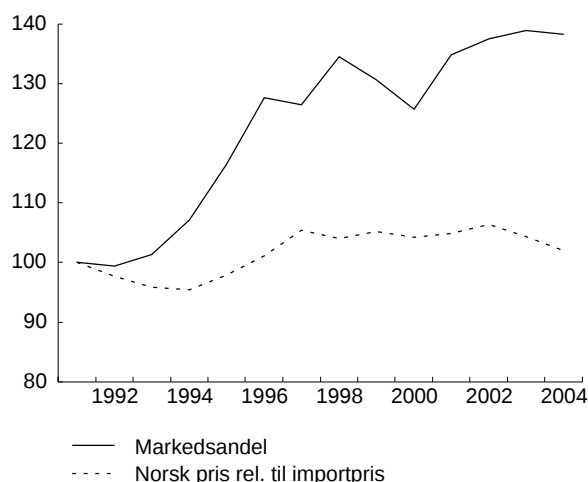
Markedsandelen for norsk eksport av verkstedprodukter var redusert noe i 2004 i forhold til året før, og den var om lag 38 prosent større enn i 1991. De norske eksportprisene gikk noe ned i 2004 sammenlignet med prisene på konkurrerende utenlandske produkter. Om lag 48 prosent av norsk produksjon av verkstedprodukter ble eksportert i 2004. Mange bedrifter som produserer verkstedprodukter er tilknyttet Teknologibedriftenes landsforbund (TBL). TBL antar en økning på 3 prosent i samlet omsetning for 2004 i sine bedrifter sammenlignet med 2003. Eksportomsetningen ventes å ha økt med 2 prosent. Endringene i 2004 skjedde etter svake tall i 2003, med en nedgang på 10 prosent i samlet omsetning sammenlignet året før. Dette var knyttet til et markert fall i innenlands omsetning og en noe mindre negativ utvikling i omsetning til eksport. Her var det en nedgang på 5 prosent fra 2002 til 2003. Bransjen legger til grunn at 15 000 arbeidsplasser har blitt borte i teknologiindustrien gjennom 2003 og 2004, men TBL mener at denne utviklingen har stoppet opp nå. Innen norsk produksjon av verkstedprodukter har det vært en vridning fra hjemmemarkedet til eksportmarkedet siden 1990-tallet, samtidig som innenlands etterspørsel i større grad har blitt dekket av import.

Hjemmemarkedsandelen for norske verkstedprodukter falt fortsatt i 2004 og var om lag 60 prosent av hva den var i 1991. Endringene siden 1991 er trolig et

¹ Dette avsnittet bygger på foreløpig rapport fra Det tekniske beregningsutvalget for lønnsoppgjørene for 2005.² Dette avviker noe fra Det tekniske beregningsutvalgets tall og er basert på det kvartalsvise nasjonalregnskapet.

Eksport av verkstedprodukter

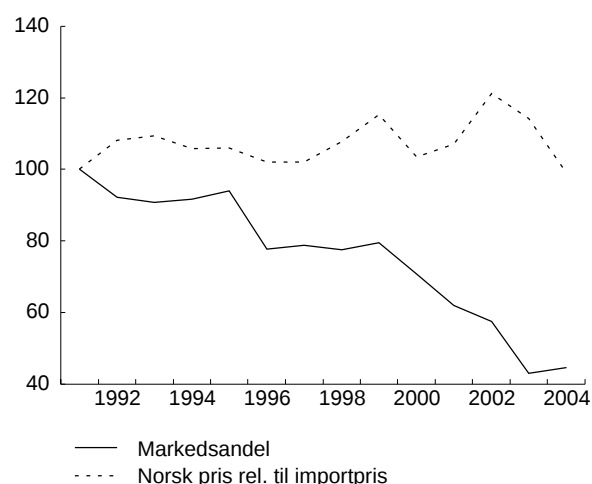
Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hjemmeleveranser av industrielle råvarer

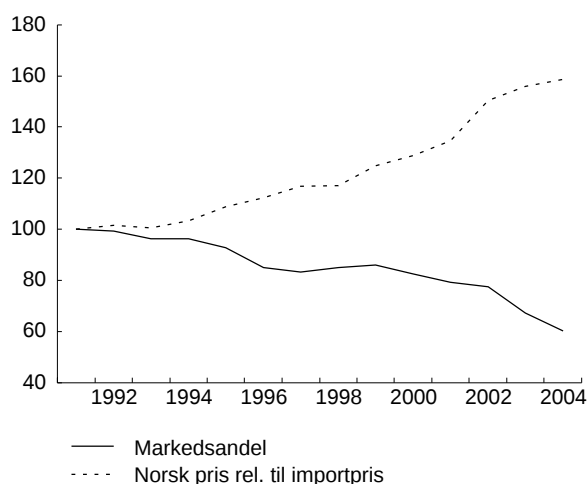
Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hjemmeleveranser av verkstedprodukter

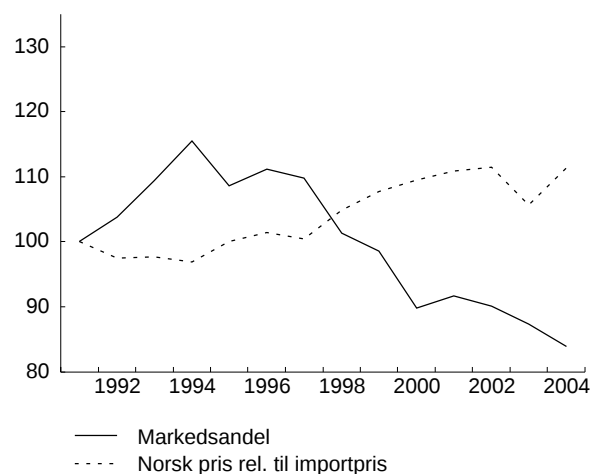
Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Eksport av andre varer fra industri og bergverk

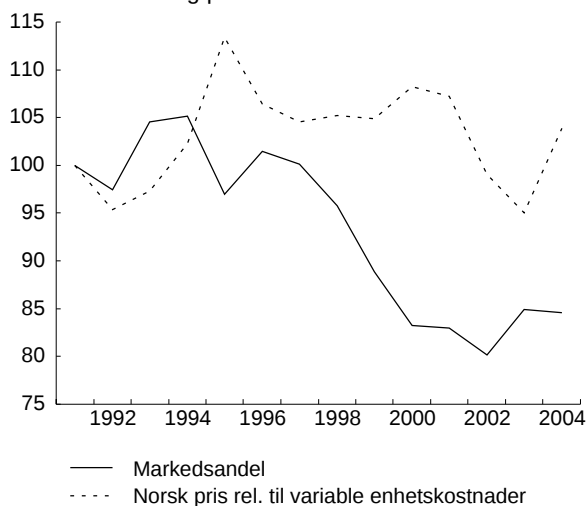
Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Eksport av industrielle råvarer

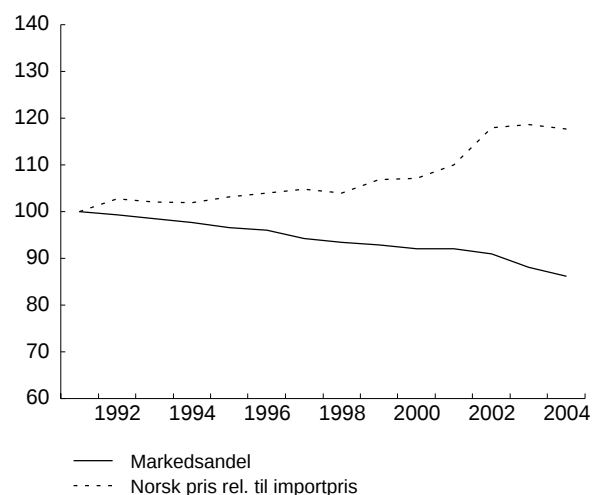
Markedsandel og pris-kostnadsforhold. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Hjemmeleveranser av andre varer fra industri og bergverk

Markedsandel og relativ pris. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

resultat av at både prisene på innenlandske produserte varer har steget sterkere enn prisene på importerte varer, og av økt internasjonal spesialisering. Den relative prisforskjellen økte med nesten 60 prosent fra 1991 til 2004. TBL legger til grunn at siste halvdel av 2002 og hele 2003 var preget av kraftig aktivitetsnedgang, og samtlige bransjer tapte terreng, spesielt i hjemmemarkedet. Innenlands omsetning i bedrifter tilknyttet TBL hadde en nedgang på 12 prosent i 2003 sammenlignet med 2002. Omsetningen hjemme ventes å ha økt med 2 prosent i 2004 sammenlignet med 2003.

Industrielle råvarer omfatter metaller, treforedlingsprodukter, oljeraffinering, kjemiske råvarer og kjemiske og mineraliske produkter. Aktiviteten innen prosessindustrien dekker grovt sett de samme næringene som produksjonen av industrielle råvarer. Prosessindustrien har stått for om lag halvparten av eksporten fra Fastlands-Norge over lang tid. Eksporten fra prosessindustrien økte med om lag 10 prosent fra 2002 til 2003. Total eksport av tradisjonelle varer utgjorde 209,9 milliarder i 2004, eller en økning på elleve prosent sammenlignet med 2003. Eksporten fra Fastlands-Norge var i 2004 den høyeste noensinne og nesten 10 milliarder høyere enn det tidligere rekordnivået fra 2001. Høy eksport fra prosessindustrien bidro til det rekordhøye nivået for 2004. Eksporten fra prosessindustrien utgjorde over 122 milliarder, og økningen var på 16 prosent fra året før. Den økte eksporten har sin bakgrunn både i økt volum og økte eksportpriser. Framgangen i eksporten knyttes til flere faktorer. Dette er blant annet en lavere kronekurs, særlig mot euro, og økte produktpriser på grunn av etterspørselsutviklingen i Kina. I tillegg kommer økt lønnsomhet på grunn av lavere kraftpriser og en økt produksjonskapasitet ved norske aluminiumsverk. Verdien av norsk eksport av metaller, unntatt jern og stål, var på om lag 35,3 milliarder kroner i 2004, viser foreløpige tall fra statistikk fra utenrikshandel. Dette er en økning på nesten 6 milliarder eller 20 prosent siden 2003. I motsatt retning trekker en svekkelse av dollaren og for produkter som selges i dollar. For norsk eksport av industrielle råvarer var markedsandelen tilnærmet uendret i 2004 sammenlignet med 2003, og markedsandelen var om lag 15 prosent lavere enn i 1991. Norske priser i forhold til variable enhetskostnader viste et klart oppsving i 2004 sammenlignet med 2003. Dette bidro til økt lønnsomhet i forhold til 2002 og 2003. Prisene for 2004 var likevel ikke så høye som i for eksempel 2000 og 2001 når en tar hensyn til de variable enhetskostnadene. Etter 1997 har den norske markedsandelen falt. En klart større del av norsk produksjon av industrielle råvarer gikk til eksport i 2004 enn tidlig på 1990-tallet.

Markedsandelen for hjemmелеveranser av industrielle råvarer viste en liten oppgang fra 2003 til 2004 og var i 2004 bare om lag 45 prosent av hva den var i 1991. Det var en klar nedgang i norske priser i forhold til

Timelønnskostnader i norsk industri i forhold til handelspartnere i felles valuta, 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

importpriser gjennom 2004, og den relative prisforskjellen i forhold til importpriser siden 1991 ble utlignet.

Andre næringer innen industri og bergverksdrift er nærings- og nytelsesmiddelindustri, trevareindustri, grafisk industri og møbelindustri og annen industri ellers. Aktiviteten i denne gruppen er med unntak av fiske og fiskevarer hovedsakelig rettet mot hjemmелеveranser. Det ble eksportert matvarer for 30 milliarder i 2004. Dette er en økning på nesten 8 prosent siden 2003. Dette er i all vesentlighet eksport av fisk og fiskeprodukter. Norsk eksport av møbler økte med nesten 14 prosent fra 2003 til 2004. Verdien av norsk møbeleksport ble om lag 3,0 milliarder i 2004 mot 2,6 milliarder i 2003. En stigende utvikling i eksportmarkedsandelene av andre varer fra industri og bergverk siden 1991 snudde til en nedgang fra og med 1997. Fra og med 1997 har norske eksportpriser steget mer enn konkurranseprisene. Norske priser relativt til importpriser økte i 2004 sammenlignet med 2003. Den relative prisforskjellen mellom norske priser og importpriser var om lag 11 prosent høyere i 2004 enn i 1991. Markedsandelen for norsk eksport av andre varer fra industri og bergverksdrift gikk noe ned fra 2003 til 2004 og var om lag 16 prosent lavere i 2004 enn i 1991.

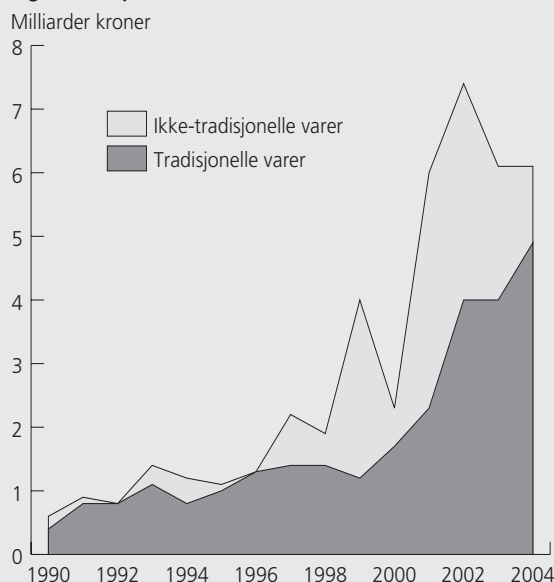
Markedsandelen for hjemmелеveranser av andre varer fra industri og bergverksdrift falt noe fra 2003 til 2004. Denne andelen var om lag 14 prosent lavere i 2004 enn i 1991. Norske priser sammenlignet med importpriser var tilnærmet uendret fra 2003 til 2004. Den relative prisforskjellen mellom norske priser og importpriser var om lag 18 prosent høyere enn i 1991. En betydelig del av denne prisforskjellen kom i 2002 da norske priser relatert til importpriser steg med om lag 7 prosent i forhold til året før. Dette var bl.a. knyttet til valutakursendringer. Markedsandelen for norske hjemmелеveranser av andre varer fra industri og berg-

Handel med Kina

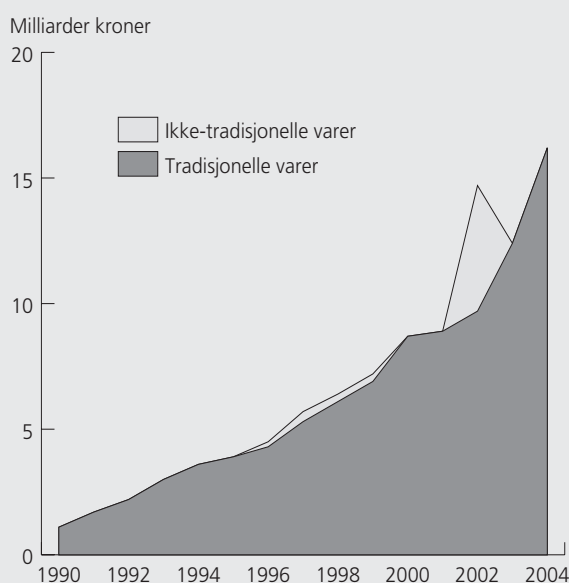
Norges samhandel med Kina har økt sterkt de siste årene. I 2004 var Kina Norges femte største leverandør av tradisjonelle varer. Målt i verdi var det bare Sverige, Tyskland, Danmark og Storbritannia som leverte mer av tradisjonelle varer til Norge enn Kina.

I 2004 sto Kina for i overkant av fem prosent av importen av tradisjonelle varer til Norge målt i verdi. Vel to prosent av Norges eksport av tradisjonelle varer i 2004 gikk til Kina. I tillegg har skipningene av norsk råolje til Kina økt de siste årene..

Figur 1. Eksport av varer til Kina. 1990 - 2004. Milliarder kroner

Figur 2. Import av varer fra Kina. 1990 - 2004. Milliarder kroner

Skip blir levert fra kinesiske verft til norske rederier i tillegg til at det forekommer eksport og import av eldre fartøyer. Som for råoljen ligger også disse transaksjonene utenfor handelen med tradisjonelle varer. Eksporten av slike skip er langt større enn importen, jf figur 2. Toppen i 2002 skyldes import av en mobil offshoreenhet fra Kina.

Figur 3 viser hvordan sammensetningen av importen fra Kina har utviklet seg etter varegrupper. Ferdigvarer utgjorde mellom 60 og 70 prosent av alle varer i perioden 1990 til 2001. I 2004 var verdiandelen for ferdigvarer - hvor klær er størst - sunket til under halvparten. Maskiner økte sin andel fra vel 10 prosent i 1990 til nær 40 prosent i 2004. Andelen for 2002 var sterkt påvirket av plattformimporten i det året.

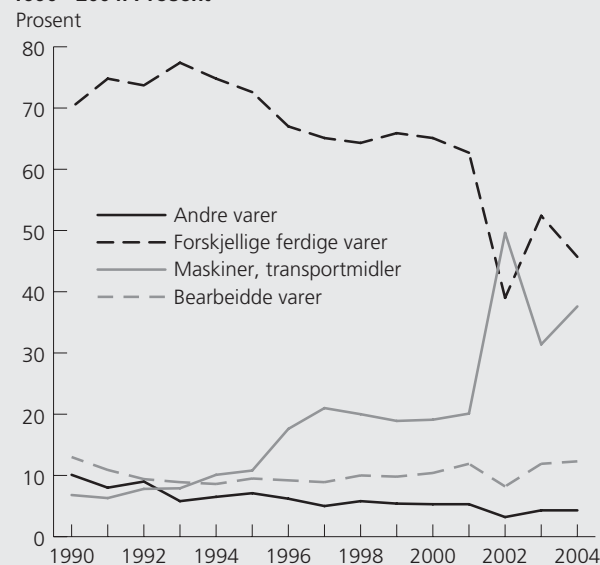
Maskiner

I løpet av perioden fra 1991 til 2004 økte totalimporten til Norge av maskiner og transportmidler utenom skip og plattformer med i gjennomsnitt 5,6 prosent per år målt ved godsmengden i kilo. I samme tidsrom økte godsmengden fra Kina med 26,4 prosent per år i gjennomsnitt. I 1990 kom det knapt 1100 tonn maskiner fra Kina, mens det i 2004 kom hele 51500 tonn. Samtidig var verdiøkningen for maskinimporten i alt i løpende kroner i gjennomsnitt 6,4 prosent per år, mens den var hele 36,5 prosent per år for maskiner fra Kina.

Firedobling av datautstyr fra Kina

Den økte maskinimporten fra Kina i de senere årene skyldes først og fremst en firedobling av importen av utstyr for data-behandling og telekommunikasjon målt i verdi. Kina har erobret større andeler i det norske markedet, siden impor-

Figur 3. Import av varer fra Kina. Fordeling på varegrupper. 1990 - 2004. Prosent

Forts.

Forts.

Tabell 1. Import av maskiner og transportmidler i alt utenom Kina og fra Kina. Utvalgte varegrupper utenom skip og oljeplattformer. Prosentvis endring og millioner kroner

	Endring fra 2001 til 2004. Prosent				Verdi 2004 Kina Mill. kr
	Godsmengde		Verdi		
	I alt utenom Kina	Kina	I alt utenom Kina	Kina	
Maskiner og transportmidler i alt (utenom skip og oljeplattformer)	21,8	104,3	2,5	238,6	6 083,9
Generelle industrimaskiner	10,8	309,0	11,1	211,3	246,3
Kontormaskiner, EDB-utstyr	-11,2	109,1	-12,5	358,8	2 547,5
Telekommunikasjonsapparater og -utstyr	9,1	125,2	2,9	333,8	1 996,7
Elektriske maskiner og apparater	47,7	150,9	5,5	87,8	875,9
Kjøretøyer for veg	24,9	169,1	33,3	110,4	270,3

Tabell 2. Import av ferdigvarer i alt utenom Kina og fra Kina, etter varegrupper. Prosentvis endring og millioner kroner

	Endring fra 2001 til 2004. Prosent				Verdi 2004 Kina Mill. kr
	Godsmengde		Verdi		
	I alt utenom Kina	Kina	I alt utenom Kina	Kina	
Ferdige varer	24,1	68,2	11,5	32,0	7 397,1
Prefabrikerte bygninger etc.	53,6	39,5	50,7	24,0	353,0
Møbler og -deler	28,3	276,8	17,5	200,4	518,1
Reiseeffekter, vesker	14,3	37,5	6,4	2,2	317,9
Klær og tilbehør	2,1	38,9	-2,7	18,5	3 716,9
Fottøy	18,0	55,4	20,7	52,1	550,3
Vitenskapelige og tekniske instrumenter	32,6	133,1	19,0	100,1	112,3
Fotografiske og optiske artikler	-12,7	21,5	-9,4	64,8	185,7
Forskjellige ferdige varer	16,7	63,3	11,0	40,7	1 642,9

ten fra resten av verden bare har økt til det dobbelte i samme periode, jf tabell 1.

Ferdige varer

Importen av ferdigvarer fra Kina økte fra 11700 tonn i 1990 til 120200 tonn i 2004. Den årlige verdiøkningen i løpende kroner var i gjennomsnitt 4,9 prosent for importen av ferdigvarer i alt, og 18,5 prosent for ferdigvarene fra Kina.

Klær fortsatt størst

Klær var fortsatt den største importgruppen fra Kina i 2004, med en importverdi på 3,7 milliarder kroner, vel en milliard mer enn edb-utstyr. Importen av klær fra resten av verden økte i løpet av perioden 2001 til 2004 med i underkant av 40 prosent, mens klær fra Kina bare økte med i underkant av 20 prosent målt etter verdi og falt med 2,5 prosent målt etter godsmengde, jf tabell 2.

Mest i dollar

Amerikanske dollar var oppgjørsv valuta for noe over 40 prosent av importen av tradisjonelle varer fra Kina i 2004. For varene fra resten av verden var amerikanske dollar oppgjør-

svaluta for bare 15 prosent. Siden 2001 har mellom 40 og 50 prosent av importen av tradisjonelle varer fra Kina vært fakturert i US dollar. I disse årene har norske kroner blitt suksessivt sterkere i forhold til US dollar, målt ved årskursen. Dette kan ha bidratt til å gjøre importen fra Kina relativt billigere enn fra andre land sett under ett.

Mindre varer fra Hong Kong

I 1990 var forholdstallet om lag én til én mellom importen av tradisjonelle varer fra henholdsvis Kina og Hong Kong. Klær og tekstiler var de største produktgruppene fra begge opprinnelseslandene. I hele perioden fra 1990 til 2004 har importen av tradisjonelle varer fra Hong Kong ligget i overkant av en milliard kroner per år.

Tollsats

Tollsatsene på industrivarer, hvorunder klær, er blitt gradvis redusert fra 1994 til 2004 i takt med nedbyggingen av tollsats under WTO-avtalen. I 1994 var for eksempel tollsatsen for drakter på 25 prosent. I 2004 var tollsatsen nede på 13,7 prosent. For 2005 er tollen satt ytterligere ned til 10,7 prosent for de aller fleste av klesvarene, mens noen klesvarer har enda lavere satser. De siste restene av toll på maskiner ble fjernet fra 1. juli 2002.

verksdrift hadde en liten nedgang gjennom perioden 1991 til 2004. Markedsandelen for norsk eksport av andre varer fra industri og bergverksdrift gikk noe ned fra 2003 til 2004 og var i 2004 om lag 16 prosent lavere enn i 1991. Norske priser relativt til importpriser viste en økning for 2004 sammenlignet med 2003. Dette bidro ytterligere til å vri den innenlandske etterspørselen bort fra hjemlig produksjon og i retning av økt import.

Bygge- og anleggsvirksomhet

Den markedsrettede produksjonen i bygge- og anleggsvirksomheten økte med 7,4 prosent fra 2003 til 2004, ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall. De sesongjusterte tallene viser at produksjonen steg gjennom hele året.

De sesongjusterte nasjonalregnskapstallene viser at bygge- og anleggsinvesteringene sank i 1. kvartal 2004 for så å stige kraftig i 2. kvartal og ut året. For året under ett økte investeringene med 5,3 prosent fra 2003 til 2004. Boliginvesteringene gikk opp med 12,4 prosent, mens utviklingen i bygge- og anleggsinvesteringene i offentlig sektor og kraftforsyning bidro til å trekke gjennomsnittet ned. For det øvrige Fastlands-Norge var det en oppgang på 1,1 prosent sammenlignet med året før. Avviket mellom produksjonsvekst og investeringsvekst i den aktuelle tabellen har flere årsaker. Investeringene gjelder kun Fastlands-Norge, mens produksjonen gjelder hele bygge- og anleggsnæringen.

Det kvartalsvise sysselsettingsregnskapet viser en moderat vekst i antall sysselsatte lønnstakere og selvstendige i bygge- og anleggsvirksomheten i fjor. I gjennomsnitt for hele året steg antall sysselsatte i bygge- og anleggsnæringen med 0,9 prosent fra 2003 til 2004. Den positive utviklingen bekreftes av Arbeidsdirektoratets statistikk, som viser en nedgang i ledigheten blant bygge- og anleggsarbeidere i 2004. I gjennomsnitt for hele året var det 6 873 helt arbeidsledige i 2004. Det er om lag 500 færre ledige bygnings- og anleggsarbeidere enn året før, noe som gir en ledighet på 5,0 prosent i gjennomsnitt for 2004.

Den moderate veksten i antall sysselsatte i bygge- og anleggsnæringen sammenlignet med den høye produksjonsveksten, skyldes blant annet betydelig mer overtidarbeid i 2004 enn i 2003. Samtidig gikk sykefraværet markant ned ifølge NHOs fraværstatistikk. I tillegg økte bruken av innleid arbeidskraft fra vikarbyråer i 2004, særlig etter at EU-utvidelsen trådte i kraft 1. mai. Etter EU-utvidelsen er det etablert flere små vikarbyråer som leier ut utenlandsk arbeidskraft.

Boliger og næringsbygg

Etter tre år med relativt stabil byggevirksomhet (nybygging og rehabilitering) steg byggeaktiviteten gjennom hele 2004, ifølge sesongjusterte tall fra den kvartalsvise produksjonsindeksen. For hele fjoråret sett under ett lå byggevirksomheten 6,5 prosent høyere

enn i 2003. Produksjonen av nybygg steg med 8,0 prosent, drevet av en kraftig vekst i boligbyggingen og økt bygging av fritidsboliger.

Boliger

Det ble påbegynt bygging av 29 999 nye boliger i 2004. Det er 6 822 flere boliger enn året før, eller en vekst på 29,4 prosent. Igangsettingen av nye boliger steg kraftig fra sommeren 2003 og fram til sommeren 2004, og har siden vært på et høyt nivå. Vi må tilbake til 1986 og 1987 for finne tilsvarende aktivitetsnivå.

Stor etterspørsel etter blokkleiligheter i byene, og da særlig i Oslo, har vært sterkt medvirkende til veksten i boligbyggingen. Antallet påbegynte eneboliger er mer enn halvert siden 1987, mens antallet nye boliger i andre småhus har ligget relativt stabilt siden slutten av 80-tallet. Halvparten av veksten i boligbyggingen er registrert i Oslo, der det ble påbegynt 5 828 boliger i 2004. Det er mer enn en dobling sammenlignet med 2003 og det høyeste antallet boliger som er registrert igangsatt i Oslo siden Statistisk sentralbyrå startet med byggearealstatistikken i 1967.

Tilgangen på nye boligprosjekter steg kraftig i begynnelsen av 2004 og var høy gjennom hele fjoråret. Verdien av entreprenørenes beholdning av boligprosjekter var ved begynnelsen av 2005 nesten 40 prosent høyere enn på samme tid året før, målt i løpende priser.

Fritidsboliger

Det har vært vekst i bygging av fritidsboliger siden begynnelsen av 1990-tallet, kun avbrutt av nedgang i årene 1995 og 2003. Etter en nedgang på 11,9 prosent fra 2002 til 2003 steg årlig påbegynt bruksareal med 27,6 prosent i fjor. Det ble igangsatt bygging av 438 000 kvadratmeter bruksareal til fritidsboliger i 2004. Det er nesten to og en halv gang så mye bruksareal som under høykonjunkturen på slutten av 1980-tallet, og tre ganger mer enn på begynnelsen av 1990-tallet.

Næringsbygg

I 2004 ble det igangsatt bygging av 2,9 millioner kvadratmeter bruksareal til private næringsbygg og bygg til offentlig sektor. Sett under ett har det vært en stabil produksjon av nye næringsbygninger og bygninger til offentlig forvaltning, helse og undervisning de siste fire årene. Økte investeringer i offentlig sektor bidro til å opprettholde nivået i perioden 2001 til 2003. I 2004 snudde trenden. Da ble det bygget mindre til offentlig forvaltning og helse- og sosialtjenester, mens investeringene økte kraftig i varehandel. I industrien og i tjenesteytende næringer er det fortsatt en svak nedgang i nybygginvesteringene.

Entreprenørenes tilgang på andre bygg enn boliger steg mot slutten av 2004 etter en moderat nedgang i begynnelsen av året, sammenlignet med 2003. Verdi-

en av bedriftenes beholdning av andre bygg enn boliger var 4 prosent høyere ved inngangen til 2005 enn ett år tidligere. Det betyr om lag uendret volum.

Rehabilitering

Rehabiliteringsvirksomheten, som omfatter utbedring, ombygning, reparasjon og vedlikehold av bygninger, steg med 4,5 prosent fra 2003 til 2004. Det er den høyeste årsveksten som er registrert siden produksjonsindeksen startet opp i 1995.

Tilgangen på nye rehabiliteringsprosjekter var høy både i boligsektoren og næringsbyggsektoren gjennom hele 2004. Ved utgangen av fjoråret var verdien av entreprenørenes beholdning av boligrehabilitering 39 prosent høyere enn på samme tid året før, i løpende priser. For andre bygg var ordrebeholdningen ved utgangen av 2004,12 prosent høyere enn på samme tid året før.

Anlegg

Det var sterk vekst i anleggsvirksomheten gjennom hele fjoråret. Sesongjusterte produksjonsindeks viser en vekst på rundt 3,5 prosent i kvartalet med unntak av perioden fra 2. til 3. kvartal hvor veksten var 1,1 prosent. For hele fjoråret sett under ett var anleggsproduksjonen 10,1 prosent høyere enn i 2003.

De store ilandføringsanleggene for gass på Melkøya utenfor Hammerfest og på Aukra i Møre og Romsdal, er viktige bidragsyttere til veksten i anleggsnæringen. I tillegg er det høyt aktivitetsnivå i vegsektoren.

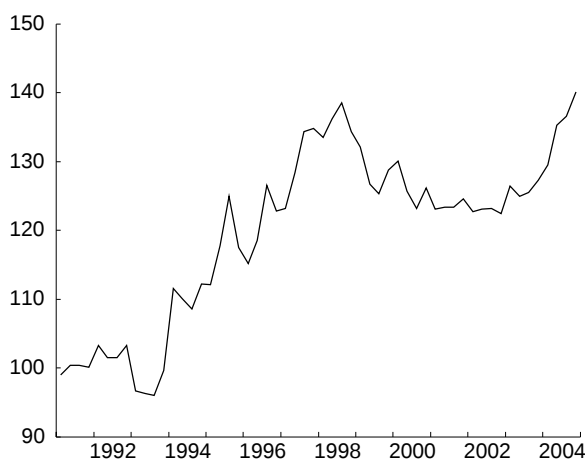
Tilgangen på nye anleggsprosjekter steg kraftig i første halvdel av 2004 og entreprenørenes ordrebeholdning nådde et rekordhøyt nivå ved utgangen av 2. kvartal i fjor. I andre halvdel av 2004 var tilgangen på nye prosjekter nesten tilbake på 2003-nivået igjen og ordrebeholdningen sank med 14 prosent i løpet av halvåret. Ved inngangen til 2005 var verdien av entreprenørenes ordreserver i løpende priser 10 prosent høyere enn på samme tid året før.

Pris og kostnadsutviklingen

Den dramatiske økningen i stålprisene i 2004 fikk stor betydning for kostnadene til bruanlegg og andre konstruksjoner med høy stålandel. Materialkostnadene i byggekostnadsindeksen for betongbru steg med 20,6 prosent fra 1. kvartal til 4. kvartal i fjor og byggekostnadsindeksen for betongbru steg med 8,6 prosent i samme periode.

Byggekostnadene for boliger har hatt en årsvekst på rundt 3 prosent de siste tre årene. Veksten i arbeidskraftskostnadene gikk ned i 2004, mens veksten i materialkostnadene økte. Fra 2003 til 2004 steg byggekostnadsindeksene for enebolig og boligblokk med henholdsvis 2,9 og 3,4 prosent.

Bruttoprodukt i bygge- og anleggsvirksomhet
Sesongjustert. 1991=100

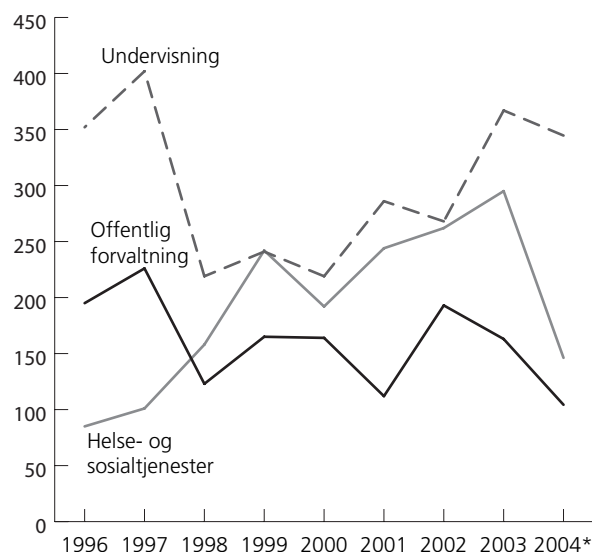
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Gjennomsnittlig pris for oppføring av nye eneboliger steg i fjor om lag like mye som kostnadene til innsatsfaktorene. Det viser en sammenligning mellom prisindeksen for nye eneboliger og byggekostnadsindeksen, for perioden fra 3. kvartal 2003 til 3. kvartal 2004. Prisen for oppføring av nye eneboliger har økt mer enn byggekostnadene helt siden 1993. En årsak til lavere prisstigning nå er trolig nedgangen i etterspørsel etter eneboliger de siste årene. Igangsettingen av nye eneboliger er tilbake på nesten samme lave nivå som i perioden 1991-1993.

Etter en periode med moderat prisutvikling steg boligprisene igjen høsten 2003. Godt hjulpet av en gunstig renteutvikling, har boligprisene på alle typer boliger fortsatt å øke gjennom hele 2004. Gjennomsnittlig for hele året steg prisene med 10,2 prosent fra 2003 til 2004, den høyeste prisveksten på fire år. Boligprisene øker mest i Stavanger, Bergen og Trondheim, sammenlignet med resten av landet. Siden 2000 har boligprisene i disse tre byene steget med 44,2 prosent, mens boligprisene i gjennomsnitt for hele landet har steget med 25,8 prosent.

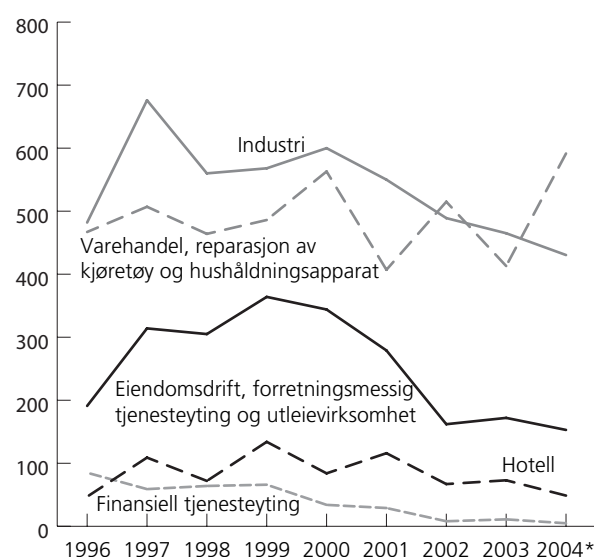
Prisene på kontor- og forretningseiendommer steg med 16,8 prosent fra første halvår 2003 til første halvår 2004, i følge tall fra Statistisk sentralbyrås nye prisindeks for kontor og forretningseiendommer. Siden første halvår 1996 har prisene på kontor- og forretningseiendommer økt med 87 prosent. Til sammenligning har boligprisene økt med 102 prosent i samme periode.

Utleieprisene for kontorlokaler i Oslo har endret seg lite etter at nedgangen stoppet opp i 2003. Ifølge den siste markedsrapporten til UNION Norsk Nærings Medgling as og Dagens Næringslivs ekspertpanel var det tegn til økning i leieprisene mot slutten av fjoråret. Kontorledigheten er fortsatt høy, rundt 10 prosent i Oslo.

Bygg satt i gang. Bruksareal etter brukers næring¹. 1996-2004

¹ Mangelfull registrering av næringsbygg i Oslo kommune i 2001, 2002 og i begynnelsen av 2003.

* Foreløpige tall.

Bygg satt i gang. Bruksareal etter brukers næring¹. 1996-2004

¹ Mangelfull registrering av næringsbygg i Oslo kommune i 2001, 2002 og i begynnelsen av 2003.

* Foreløpige tall.

Bygge- og anleggsvirksomheten. Markedsutvikling og produksjon

Sesongjustert. Prosentvis endring fra foregående periode

	Mrd.kr ¹	Volum					Pris				
		2004	2004	04.01	04.02	04.03	04.04	2004	04.01	04.02	04.03
Bygge- og anleggsinvesteringer totalt	138,7	5,3	-2,8	6,0	1,5	4,8	3,6	2,2	2,2	1,8	-2,0
Boliger	62,7	12,4	3,2	6,3	3,7	4,8	3,6	0,3	1,2	0,8	0,8
Offentlig forvaltning	37,0	-0,1	-9,1	9,5	-0,4	10,8	3,6	11,4	0,0	3,2	-5,4
Kraftforsyning	2,4	-8,0	-18,8	7,3	5,4	-2,5	3,7	0,8	1,1	1,3	2,5
Fastlands-Norge ellers	36,6	1,1	-4,2	2,3	-0,6	-0,7	3,6	-3,1	6,0	1,8	-3,0
Bruttoprodukt.	72,5	7,4	1,8	4,4	1,0	2,6	4,8	-0,4	4,4	1,9	1,2

¹ Nivå tall i løpende priser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Elektrisitetsforsyning

Etter noen år med relativt høy produksjon av elektrisk kraft har produksjonen de to siste årene vært lavere enn normalt. Kraftproduksjonen var i fjor 110,4 TWh, mens den i 2003 var 107,3 TWh. Av dette var 99 prosent vannkraft, mens varmekraft utgjorde 0,8 prosent og vindkraft 0,2 prosent. Norges muligheter til å produsere elektrisk kraft er dermed helt avhengig av tilsiget til norske vassdrag med kraftstasjoner. I tillegg har man i perioder mulighet til å produsere mer eller mindre enn det tilsiget skulle tilsa ved å tappe fra eller lagre i vannmagasinene.

I fjor var tilsiget 120,0 TWh, mens det i 2003 bare var 111,8 TWh³. Tilsiget i et normalår er beregnet til 118 TWh⁴. Den relativt lave kraftproduksjonen i fjor i for-

hold til tilsiget må ses i sammenheng med mindre vann i vannmagasinene enn normalt ved inngangen til året, og at det ble lagret vann. Mens fyllingsgraden i vannmagasinene var 55,0 prosent i uke 1 i fjor var den økt til 71,7 prosent i uke 52. Fyllingsgraden i uke 52 i fjor var 0,5 prosentpoeng høyere enn medianen for uke 52 i perioden 1990-2003, mens den i uke 1 i fjor var 14,8 prosentpoeng lavere enn medianen. Fyllingsgraden har ikke ligget over medianen siden august i 2002 med unntak av noen uker i mai i fjor⁵.

Det norske, svenske, danske, finske og russiske kraftmarkedet er bundet sammen med strømkabler. Dette gjør at kraft flyter mellom disse landene og gir eksport/import. Den teoretiske overføringskapasiteten mellom disse landene er 4 150 MW. I tillegg er det gitt

³ I følge Meteorologisk institutt var nedbøren i Norge som helhet 110 prosent av normalen både i 2003 og 2004. At tilsiget var lavere enn normalt i 2003 har sammenheng med mindre snømengder vinteren 2002/2003 som dermed ga mindre tilsig fra snøsmelting våren 2003.

⁴ Normaltilsiget er av Norges vassdrags- og energidirektorat definert som gjennomsnittlig nyttbart tilsig til de norske vannmagasinene for referanseperioden 1970-1999.

⁵ Som følge av uvanlig tidlig snøsmelting i fjor var tilsiget til vannmagasinene betydelig større enn normalt fra medio mars til medio mai. Vannmagasinene fyltes dermed opp tidligere enn normalt og hadde i ukene 19-21 høyere fyllingsgrad enn medianen for perioden 1990-2003. I ukene etter dette når tilsiget fra snøsmelting stoppet opp bidro dette til at fyllingsgraden i vannmagasinene økte mindre enn normalt.

Nye kostnadsindekser for veganlegg

Nytt vektgrunnlag for byggekostnadsindeksen for veganlegg er tatt i bruk fra og med 1. kvartal 2004. Samtidig er det gjort en rekke endringer i publiseringen og byggekostnadsindeksen for vannkraftanlegg er lagt ned.

Byggekostnadsindeks for riks- og fylkesveganlegg heter nå Byggekostnadsindeks for veganlegg. Det beregnes nye indekser for anleggstypene veg i dagen (det vil si vegarbeider uten bru og tunnel) og fjelltunnel. Indeksen for bruer og kaier erstattes av en ny indeks for betongbru. Det blir ikke lenger publisert delindekser for sprengning, masseflytting, grøfter, kummer og rør, vegfundament, vegdekke, komplettering og øvrige arbeider.

Indekser for drift og vedlikehold

Byggekostnadsindeks for drift og vedlikehold av riks- og fylkesveganlegg heter nå Kostnadsindeks for drift og vedlikehold av vegger. Indeksen for vintervedlikehold har skiftet navn til Kostnadsindeks for vinterdrift av vegger. Kostnadsindeks for asfaltering av vegger erstatter tidligere delindeks for vedlikehold av vegdekker. Begge indeksene inngår i vektgrunnlaget til totalindeksen for drift og vedlikehold. Tidligere publiserte delindekser for vedlikehold av vegkroppen, bruer og kaier, skilt, merking, rydding og renhold og ras og flom er lagt ned.

konsesjon fra myndighetene og inngått avtaler mellom Statnett og det nederlandske selskapet TenneT om at det skal legges en kabel til Nederland (NorNed) med en kapasitet på 700 MW. Kabelen, som er beregnet å koste de to selskapene 1,3 milliarder kroner hver, blir verdens lengste sjøkabel og er planlagt satt i drift i 2008. Bedre kraftforbindelser med utlandet vil kunne bidra til å gjøre det norske vannkraftbaserte kraftsystemet mindre utsatt for svingninger i nedbør og temperatur. Dette vil kunne gi mer stabile og likere strømpriser mellom landene (ekskl. avgifter). I fjor var netto kraftimport til Norge større enn noen gang tidligere, 3,8 TWh ble eksportert mens 15,3 TWh ble importert. Nettoimporten var dermed 11,5 TWh. Også i 2003 var nettoimporten høy, 7,9 TWh.

Økt strømforbruk

Netto innenlands forbruk av elektrisk kraft var i fjor 111,5 TWh. Det er en økning på 6,2 prosent fra året før da forbruket var 105,0 TWh. Økningen var særlig stor innenfor kraftintensiv industri, der forbruket økte med hele 10,8 prosent, fra 30,8 TWh i 2003 til 34,1 TWh i 2004. Kraftforbruket innenfor kraftintensiv industri utgjorde dermed nesten en tredel av totalt netto kraftforbruk i fjor. Netto kraftforbruk i alminnelig forsyning var 77,3 TWh, en økning på 4,3 prosent fra 2003.

I likhet med 2003 var også 2004 et relativt varmt år. Årsmiddeltemperaturen i Norge var i fjor 1,4 °C høyere enn normalen i følge tall fra Meteorologisk institutt. Det er det sjetteste varmeste året siden målingene startet i 1867.

Ny prisindeks for kontor- og forretningseiendommer

I 2004 startet SSB publiseringen av en ny halvårlig prisindeks for kontor og forretningsseiendommer. Det er beregnet indekstall tilbake til 1996.

Datagrunnlag

Prisindeks for kontor- og forretningsseiendommer er basert på tinglyste omsetninger i fritt salg fra det nasjonale Grunneiendoms-, Adresse- og Bygningsregisteret (GAB), kombinert med en egen skjemaundersøkelse. Omsetningene omfatter både seksjoner i bygninger og eiendommer med en eller flere bygninger. Omsetninger av eiendommer ved eierskifter i aksjeselskap er ikke inkludert.

Beregningsmetode

Det beregnes først delindekser for tre prissoner, "Oslo og Bærum", "Stavanger, Bergen og Trondheim" og "Resten av landet". Det korrigeres for sammenhengen mellom eiendommens pris og bygningens størrelse, standard, beliggenhet og andre egenskaper. Delindeksene for hver sone vektas sammen til totalindeksen som publiseres. Vektene er beregnet verdi av den totale mengden kontor- og forretningsseiendommer per sone.

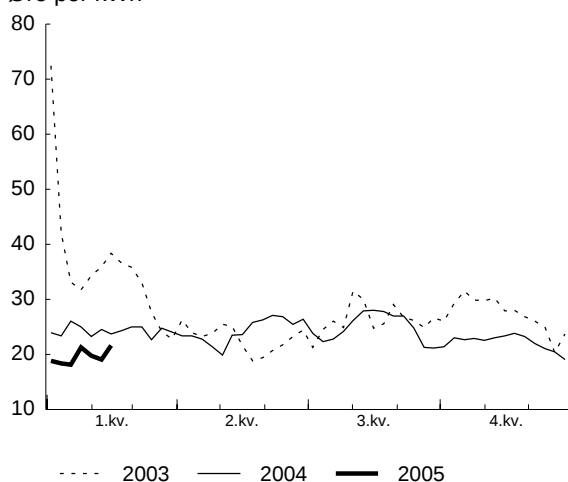
Temperaturkorrigert netto forbruk av elektrisk kraft i alminnelig forsyning var i fjor 80,4 TWh. Sammenlignet med tilsvarende tall for 2003 er det en økning på hele 5,0 prosent. I 2003 var imidlertid forbruket av elektrisk kraft betydelig lavere enn tidligere år. Dette hadde trolig en sammenheng med høyere strømpriser og fokus rundt dette i 2003. I 2004 sank strømprisen, og samtidig økte prisene på lett fyringsolje og fyringsparafin. Dette er substitutter til elektrisitet til oppvarmingsformål. I følge listepriiser fra Norsk Petroleumsinstitutt økte listepriisen for lette fyringsoljer med 7,3 prosent i 2004 mens listepriisen for fyringsparafin gikk opp med 9,5 prosent. Statistisk sentralbyrå sin statistikk for salg av petroleumsprodukter viser at salg av lette fyringsoljer gikk ned med hele 23,4 prosent i fjor, mens salg av fyringsparafin ble redusert med 15,5 prosent. Gunstig prisutvikling for strøm sammenlignet med disse petroleumsproduktene bidro trolig til denne substitusjonen fra lette fyringsoljer og fyringsparafin over til elektrisitet.

I fjor var nettoimporten av ved 160 211 kubikkmeter mens den i 2003 var rekordhøye 279 152 kubikkmeter, dvs. en nedgang i 2004 på 42,6 prosent. Det kan tyde på at det har vært noe substitusjon også fra ved til elektrisitet i 2004. I mangel av totale forbrukstall for ved i 2004 kan importen gi en viss indikasjon på utviklingen i vedforbruket, selv om import av ved utgjør en liten del av det totale vedforbruket og dette tallet ikke tar hensyn til eventuelle lagerendringer.

Lavere strømpriser

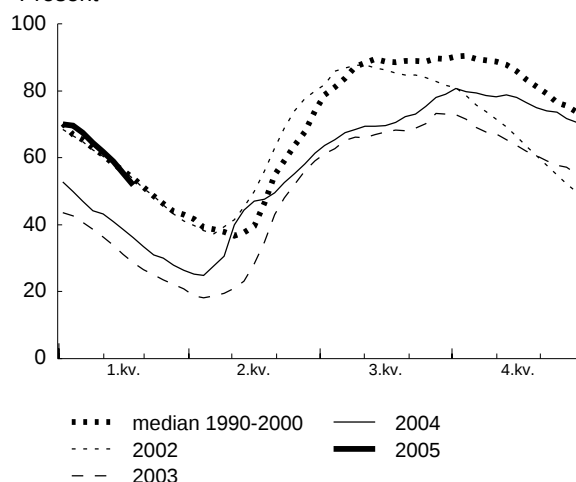
Det nordiske elspotmarkedet for fysisk handel med kraft foregår på kraftbørsen Nord Pool. Der noteres

Spotmarkedspris på elektrisk kraft, uketall Uke 1 2003 - uke 7 2005 Øre per kWh

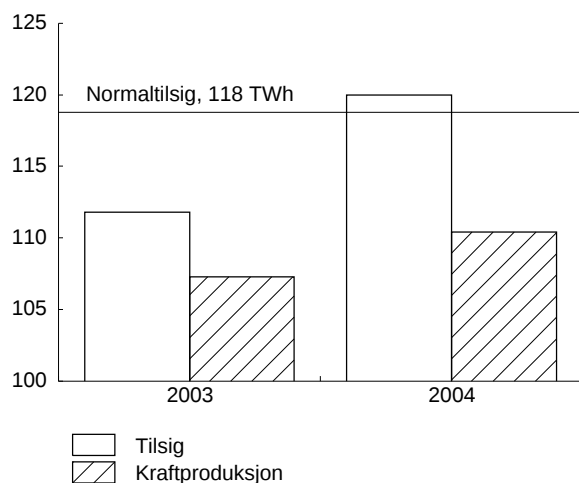
Kilde: Nord Pool.

Fyllingsgrad i vannmagasinene Uke 1 - uke 52 Prosent

Kilde: Norges vassdrags- og energidirektorat.

Kraftproduksjon og tilsig TWh

Kilde: Norges vassdrags- og energidirektorat og SSB.

Kraftbalansen per år. TWh

	2002	2003 ¹	2004 ¹
Kraftproduksjon	130,7	107,3	110,4
+ Import	5,3	13,5	15,3
- Eksport	15,0	5,6	3,8
Nettoeksport	9,7	-7,9	-11,5
- Pumpekraftforbruk	0,7	0,9	0,7
- Nett-tap ²	10,0	9,4	9,7
Netto innenlands forbruk	110,3	105,0	111,5
- Kraftintensiv industri	30,6	30,8	34,1
- Alminnelig forsyning	79,6	74,2	77,3
(temperaturkorrigert) ³	(82,1)	(76,6)	(80,4)
Temp.avvik fra normalen, °C ⁴	1,1	1,3	1,4

¹ Foreløpige tall.² Inklusive forbruk i kraftstasjonene.³ Ekskl. elektrokjel.⁴ Avvik fra klimanormalen for perioden 1961-1990

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Norges vassdrags- og energidirektorat og Meteorologisk institutt.

Priser på elektrisk kraft til husholdninger, landsgjennomsnitt 2003-2004. Norge. Øre/kWh¹

	Totalpris	Kraftpris ²	Nettleie ²
1. kvartal 2003	114,9	87,1	27,8
2. kvartal 2003	73,3	45,3	28,0
3. kvartal 2003	73,0	44,3	28,8
4. kvartal 2003	79,2	49,9	29,3
2003	90,0	61,6	28,4
1. kvartal 2004	77,4	35,2	42,2
2. kvartal 2004	74,3	32,5	41,8
3. kvartal 2004	75,0	33,1	41,9
4. kvartal 2004	75,6	33,6	41,9
2004	75,8	33,8	42,0

¹ Fastleddet er inkludert og er omregnet til øre/kWh for et forbruk på 20 000 kWh i året. Prisene er foreløpige.² MVA og forbruksavgift på elektrisk kraft inkludert. MVA er 24 prosent, mens forbruksavgift var 9,5 øre/kWh i 2003 og 9,67 øre/kWh i 2004. Da forbruksavgiften fra 1.1.2004 innkreves av nettleier, er denne avgiften inkludert i nettleie for 2004 og kraftpris for 2003.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Norges vassdrags- og energidirektorat.

timepriser i flere områder (spotpriser) over hele døgnet. Hvis det ikke er nettbeskrankninger noteres bare en pris (systemprisen). Etter en kraftig oppgang i systemprisen til rekordhøye 29,1 øre/kWh i 2003 ble systemprisen redusert til 24,2 øre/kWh i 2004, en nedgang på 16,7 prosent. Selv om det var en nedgang i systemprisen i fjor har den bare vært høyere i 2003 og i tørråret 1996 da den var 25,2 øre/kWh. Systemprisen i 2004 var mer stabil gjennom året enn det som er vanlig. Normalt er systemprisen lavere på sommeren enn om vinteren. I 2004 var imidlertid det høyeste månedlige gjennomsnittet for systemprisen i august med 27,2 øre/kWh, mens den laveste systemprisen var i desember med 21,3 øre/kWh. Dette henger sammen med at fyllingsgraden i vannmagasinene var om lag 18 prosentpoeng under medianen i august mens den i slutten av desember var like over medianen.

Nedgangen i kraftprisene i elspotmarkedet ga også lavere priser i sluttbrukermarkedet i 2004. Disse var også forholdsvis stabile gjennom året. I følge den kvartalsvise kraftprisstatistikken var den totale prisen

Kraftmarkedet i 2004 og utsiktene framover

2004 startet med kraftpriser på den nordiske kraftmarkedsbørsen NordPool på om lag 25 øre per kWh. Med litt variasjon holdt kraftprisene seg på dette nivået fram mot høsten, da de gradvis falt etter hvert som fyllingen i kraftmagasinene ble normalisert. I løpet av 2004 nærmet fyllingsgraden seg normalnivået og ved inngangen til 2005 var fyllingsgraden 70 prosent, det samme som medianverdien i perioden 1990-2003. Kraftprisen på NordPool ved inngangen til 2005 var om lag 20 øre per kWh. Den gjennomsnittlige systemprisen for 2004 ble dermed 24,2 øre/kWh.

Så langt i 2005 har den gjennomsnittlige kraftprisen ligget på 20,4 øre/kWh. Terminprisene på NordPool indikerer for 2005 samlet en gjennomsnittlig systempris på i overkant av 21 øre per kWh. Ifølge Konkurransetilsynet og NVE ser det ut til at standard variabel kraftpris for husholdningene, eksklusive avgifter, i gjennomsnitt blir om lag 25 øre/kWh i første kvartal 2005. Litt høyere marginer (differanse mellom systempris og kontraktspris) enn normalt i 1.kvartal, og en antagelse om normale marginer resten av 2005, er bakgrunnen for et anslag om fall i husholdningenes strømpriser på 4 prosent. Dette gjelder for husholdningskontrakter med standard variabel kraftpris, inklusive alle avgifter og nettleie. De fleste av husholdningene har denne kontrakten, selv om andelen har gått ned etter kraftprissjokket vinteren 2002/2003.

Det totale forbruket av elektrisitet i Norge i 2004 var på 121,9 TWh. Lavere forventet kraftpris og normale temperaturforhold i resten av 2005 tilsier en økning i forbruket i alminnelig forsyning (husholdninger, tjenesteyting og industri utenom kraftkrevende) på om lag 3 TWh på årsbasis sammenlignet med 2004. I den kraftintensive industrien er forbruket i begynnelsen av 2005 høyere enn på tilsvarende tidspunkt i 2004, og for hele 2005 kan det ligge an til at kraftforbruket i denne sektoren stiger med om lag 1 TWh i forhold til året før. For 2005 sett under ett kan elektrokjelforbruket øke med om lag 1,5 TWh i forhold til 2004. Økt forbruk medfører økte nettap i størrelsesorden 0,5 TWh. Samlet norsk totalforbruk av kraft i 2005 kan bli om lag 128 TWh, noe som er 6 TWh høyere enn i 2004. Dette vil i så fall

være det høyeste kraftforbruket i et enkelt år noensinne, 3 TWh høyere enn i 2001. For januar og februar 2005 var samlet temperaturkorrigert forbruk i alminnelig forsyning om lag 0,5 TWh over samme periode i 2004, noe som er rimelig konsistent med anslagene for forbruksutviklingen for resten av året.

Ved inngangen til 2005 var magasinbeholdningen 14,3 prosentpoeng (12,1 TWh) over magasinbeholdningen på samme tidspunkt et år tidligere. Ved utgangen av uke 8 har samlet magasinbeholdning falt til 51,7 prosent av fulle magasiner. Dette er 2,1 prosentpoeng under medianverdien for uke 8 i perioden 1990-2003. Så langt i år har samlet tilsig til magasinene vært 10 TWh, eller vel 4 TWh høyere enn normalt. Normale tilsig gjennom hele året tilsvarer en produksjonsmulighet på 118,9 TWh vannkraft. Snømengden i fjellet per uke 8 er godt over det normale for årstiden. Hvor mye økt tilsig i forhold til normal snømengde dette tilsvarer er usikkert, men vi antar at det utgjør om lag 8 TWh. I tillegg vil det bli produsert noe termisk kraft og vindkraft i Norge, samlet i størrelsesorden om lag 1 TWh i løpet av året. Dette tilsier at en totalproduksjon på 132 TWh i Norge er forenlig med at magasinfyllingen er den samme ved inngangen til 2006 som ved begynnelsen av 2005, altså på normalnivået. Det er i så fall hele 20 prosent over produksjonen for fjoråret.

For norske kraftprodusenter indikerer terminprisene på Nordpool at kraftprisene skal falle fram mot sommeren 2005, før de igjen vil øke fram mot vinteren 2005/2006 mot et nivå på 25 øre per kWh. I forhold til terminprisene på Nordpool fram mot snøsmeltingen skulle dette normalt gitt incentiver til å spare vann for produksjon senere. Snømagasinene er imidlertid større enn normalt. Dette svekker incentivet til å spare vann. I stedet produseres det mye kraft på forvinteren 2005 for å redusere risikoen for at vannmagasinene skal bli for fulle høsten 2005. Alt i alt kan dette medføre en netto eksport av kraft i 2005 på anslagsvis 4 TWh. Fram til 3. mars 2005 var det en netto eksport på 2,6 TWh. Netto handel med kraft kan dermed komme til å skifte fra stor import i 2004 til eksport i 2005.

på kraft og nettleie inklusive avgifter i gjennomsnitt 75,8 øre/kWh for husholdninger i 2004. Det er 15,7 prosent lavere enn året før.

Primærnæringene

2004 var et år med gode avlinger i jordbruket. Innen husdyrproduksjonene utviklet det seg i løpet av året en viss overproduksjon av svinekjøtt og egg, mens for øvrige produkter var det samsvar mellom produksjon og innenlandsk etterspørsel. I skogbruket økte aktiviteten i 2004 sammenlignet med bunnåret 2003. Innen tradisjonelt fiske og fangst økte prisene i 2004 etter to år med fallende priser. Videre økte eksportprisen for oppdrettslaks i fjor for første gang etter flere år med nedgang i prisene. Adgangen til EU-markedet var et

problem for oppdrettsnæringen i 2004, og vanskelighetene har fortsatt inn i 2005.

Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser at produksjonen i primærnæringene under ett økte med 2,3 prosent fra 2003 til 2004, regnet i faste 2002-priser. Det var produksjonsøkning i jordbruk, skogbruk og fiskeoppdrett, mens fiske og fangst hadde en svak nedgang i produksjonen.

Produktinnsatsen i primærnæringene økte med 1,1 prosent fra 2003 til 2004, og bruttoproduktet i faste priser økte med 3,9 prosent. De foreløpige tallene viser fortsatt nedgang i bruttoinvesteringene i fast realkapital, på 8,2 prosent i 2004.

Primærnæringene sto for 5,0 prosent av alle utførte timeverk i Norge i 2004. Sysselsettingen i jordbruket utgjør nær 80 prosent av sysselsettingen i primærnæringene. Det er anslått at sysselsettingen i jordbruket falt med 4,9 prosent fra 2003 til 2004. For de andre primærnæringene er det små endringer.

Jordbruk og skogbruk

De naturgitte forholdene for jordbruk i Norge har i et historisk perspektiv avgrenset produksjonen til leveranser til hjemmemarkedet, og næringen er avhengig av støtte i form av tilskudd og tollvern dersom dagens produksjonsomfang skal opprettholdes.

Den totale kornavlingen i 2004 er beregnet til 1,4 mill. tonn, den største siden toppårene 1990 og 1991. Avlingen av hvete av matkvalitet er større enn det forventede innenlandske forbruket, og overskuddet ble omdisponert til før. For husdyrprodukter var det i 2004 god balanse mellom produksjon og innenlands etterspørsel for melk, fjørfekjøtt og kjøtt av sau/lam, mens det var et betydelig overskudd av svinekjøtt og egg, med påfølgende press på prisene. Norske jordbruksprodukter er ikke konkurransedyktige på verdensmarkedet uten eksportstøtte, og muligheten for bruk av slik støtte er begrenset ifølge gjeldende GATT/WTO-avtale. For storfe kjøtt er det i ferd med å bli et visst underskudd av norskproduserte varer på grunn av nedgangen i bestanden av melkekyr. Det er et mål å dekke innenlands forbruk av storfe kjøtt med norske råvarer, og tilskuddene i storfe kjøttproduksjonen ble derfor økt i forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2004.

Både antall jordbruksbedrifter og sysselsettingen i jordbruket har vist sammenhengende nedgang gjennom mange år. I 2003 ble det ifølge Budsjettmemda for jordbruket utført 71 200 årsverk, mot 81 600 i 1999. Det tilsvarende en gjennomsnittlig nedgang på 3,2 prosent per år i fireårsperioden. Nedgangen fra 2003 til 2004 er foreløpig anslått til 4,9 prosent. I perioden 1999 - 2004 var den samlede produksjonen av plante- og husdyrprodukter stabil når en ser bort fra svingninger som skyldes været i det enkelte år. Det var dermed en betydelig økning i arbeidsproduktiviteten i perioden. Viktige årsaker til økt produktivitet er nedlegging av små bedrifter samt økende spesialisering og gradvis ny teknologi i de gjenværende bedriftene. Foreløpige tall fra nasjonalregnskapet indikerer en økning i produksjonen per timeverk på 3,1 prosent fra 2003 til 2004, mot 3,5 prosent fra 2002 til 2003.

Jordbruksoppgjøret i 2004 ga relativt små endringer i priser og tilskudd. For 2005 vil budsjettoverføringene reduseres med 410 mill. kroner, fra 11 184 mill. kroner i 2004. Målprisene, det vil si de prisene jordbruket har rett til å ta ut i markedet i gjennomsnitt for et avtaleår, kan økes innenfor en ramme på 40 mill. kroner. Fra 1. juli 2004 økte målprisene for melk, poteter, grønnsaker og frukt noe, mens det ble nedgang i pri-

Jordbruk, jakt og viltstell. Produksjon og faktoreterspørsel. Mrd. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd.kr 2004	Volum		Pris	
		2003	2004	2003	2004
Produksjon	25,5	0,5	2,1	2,4	2,7
Produktinnsats	13,3	-3,3	-2,4	3,4	2,9
Bruttoprodukt	12,1	5,3	7,6	1,3	2,6
Bruttoinvesteringer	4,2	7,2	-3,8	-3,0	2,2
Sysselsetting ¹	123,7	-2,9	-0,9	..	..

¹ Sysselsetting i mill. utførte timeverk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Markedsutviklingen for jordbruksvarer, jakt og viltstell. Mrd. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd.kr 2004	Volum		Pris	
		2003	2004	2003	2004
Produksjon	25,7	0,4	2,2	2,4	2,7
Eksport	0,4	1,1	2,5	-21,1	0,1
Hjemmeleveranser	25,4	0,3	2,2	2,9	2,8
Import	4,8	12,5	3,6	-1,3	1,6
Innenlandsk anvendelse	30,2	2,2	2,4	2,2	2,6
Lagerendringer	2,4	2,5	5,1	..	..
Innenlandsk etterspørsel	27,7	-0,4	-2,8	1,9	2,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fiske, fangst og oppdrettsnæringen. Produksjon og faktoreterspørsel. Mrd. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd.kr 2004	Volum		Pris	
		2003	2004	2003	2004
Produksjon	21,7	-5,1	1,0	-8,1	10,2
Produktinnsats	15,5	4,4	3,6	0,2	3,2
Bruttoprodukt	6,2	-20,6	-4,5	-25,9	30,0
Bruttoinvesteringer	3,1	41,1	-15,3	-2,3	8,0
Sysselsetting ¹	24,6	-10,9	-1,2	..	..

¹ Sysselsetting i mill. utførte timeverk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Markedsutviklingen for fiske, fangst og oppdrettsnæringen. Mrd. kroner og prosentvis endring fra året før

	Mrd.kr 2004	Volum		Pris	
		2003	2004	2003	2004
Produksjon	21,1	-4,3	1,3	-8,1	10,4
Eksport	9,6	17,2	4,6	-9,5	6,8
Hjemmeleveranser	11,5	-17,3	-1,6	-6,9	13,7
Import	0,7	-39,9	-2,0	-10,1	10,7
Innenlandsk anvendelse	12,2	-19,9	-1,6	-7,1	13,5
Lagerendringer	-1,6	-5,0	-12,7	..	..
Innenlandsk etterspørsel	13,8	-16,0	11,9	-1,6	14,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sene for korn, egg, svine- og fjørfekjøtt. For å få full oversikt over utslaget for de enkelte produksjoner, må endringene i produsentprisene ses i sammenheng med endringene i ulike tilskudd. Jordbruksoppgjøret 2004 omfattet også 200 mill. kroner i såkalte ledige midler, overført fra 2003.

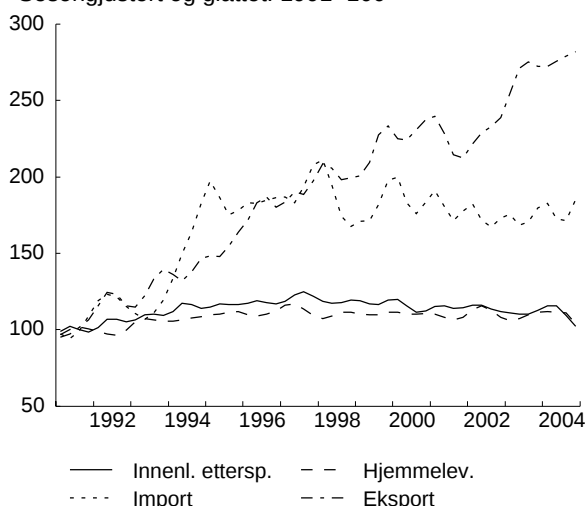
Foreløpige normaliserte regnskapstall fra Budsjettmemda for jordbruket viser 148 600 kr i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk i 2003, eksklusive den skattemessige virkningen av inntektsfradraget i

Produksjon og investering i primærnæringene 1991=100

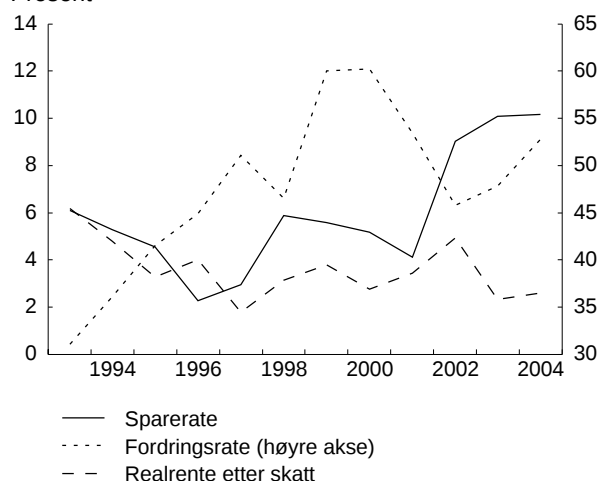
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Volumutviklingen for varer fra primærnæringene Sesongjustert og glattet. 1991=100

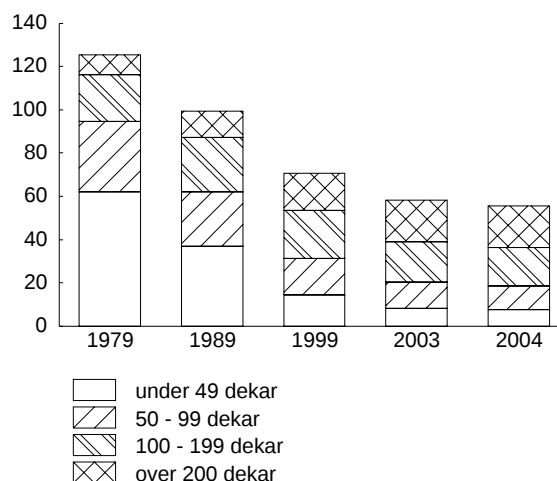
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sparerate, netto fordringsrate og realrente etter skatt 1993 - 2004 Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Antall jordbruksbedrifter (i tusen), etter størrelsen på jordbruksarealet i drift

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

næringsinntekten fra jordbruket. Dette tilsvarer 51 prosent av årslønna til en industriarbeider. Inntektene for jordbrukere og industriarbeidere er ikke fullt ut sammenlignbare, men indikerer likevel betydelige inntektsforskjeller. Fra 2003 til 2004 er gjennomsnittlig jordbruksinntekt anslått å ha økt med 12 200 kr per årsverk, til 160 800 kr. Viktige årsaker til økningen er reduksjon i kostnader til energi, særlig elektrisk kraft, lavere rente på lånt kapital og nedgang i antall årsverk.

De foreløpige tallene fra nasjonalregnskapet viser at produksjonen i jordbruket økte med 2,1 prosent fra 2003 til 2004, pris på solgte varer økte med 2,7 prosent, mens produktinnsatsen i faste priser falt med 2,4 prosent. Samlet førte dette til en økning i bruttoproduktet i faste priser med 7,6 prosent fra 2003 til 2004, mot 5,3 prosent fra 2002 til 2003. I 2004 utgjorde

jordbrukets bruttoprodukt 0,7 prosent av bruttonasjonalproduktet.

Bruttoinvesteringene i jordbruket målt i faste priser er anslått å ha falt noe fra 2003 til 2004. Økt leasing av maskiner og innleie av maskinentreprenører virker i retning av reduserte investeringer i primærjordbruket. På den annen side meldes det om nær 20 prosent økning i antall solgte traktorer fra 2003 til 2004, og rundt 80 prosent av disse selges til jordbruket. Det skjedde også en betydelig bygging av nye driftsbygninger i tilknytning til et økende antall samdrifter.

Foreløpige tall fra tømmermålingen i 2004 viser en økning i avvirket tømmer for salg på knapt 10 prosent fra året før, fra vel 6,7 mill. m³ til vel 7,3 mill. m³. Da tømmeravvirkningen i 2003 var den laveste siden midten av 1970-tallet, er likevel 2004-avvirkningen

Strukturutviklingen i melkeproduksjonen

Melk er den viktigste enkeltvaren som produseres i norsk jordbruk, både regnet etter inntekt og sysselsetting. Ifølge totalkalkylen for jordbruket 2003 stod melk for 29 prosent av de totale inntektene. Kjøtt utgjorde 35 prosent, men i dette tallet inngår også storfekjøtt som i mange tilfeller er et "biprodukt" i melkeproduksjonen. Produksjon av kumelk dominerer med 16 600 bedrifter og drives over hele landet. Produksjon av geitemelk drives bare av knapt 600 bedrifter og er konsentrert til visse distrikter.

Melk er den mest regulerte produksjonen i norsk jordbruk. Siden 1983 har produksjonen vært styrt av produsentkvoter for å tilpasse produksjonen til det norske markedet. For å få til en viss strukturendring, ble det i 1997 innført en ordning med omsetning av melkekvoter. De første årene var staten eneste kjøper, og kvotene ble kjøpt til en administrativt bestemt pris. Oppkjøpene blir finansiert med midler over jordbruksavtalen. Fra 2003 ble det adgang til å omsette 30 prosent av enkeltkvotene direkte i markedet, og fra 2005 økes denne andelen til 60 prosent.

Interessen for å kjøpe kvoter blant produsentene som ønsker å satse videre på melkeproduksjon har vært større enn tilbudet for videresalg. En betydelig del av kvotene oppkjøpt av staten har likevel ikke blitt solgt ut igjen. Det innenlandske forbruket av melk og melkeprodukter har vært synkende i flere år, og en har ønsket å unngå overproduksjon for å holde oppe produsentprisen. Fra 1997 til 2004 har melkeproduksjonen gått ned fra ca. 1700 mill. liter til ca. 1500 mill. liter. De aller siste årene har nedgangen flatet ut, og mesteparten av de oppkjøpte kvotene har blitt solgt ut igjen.

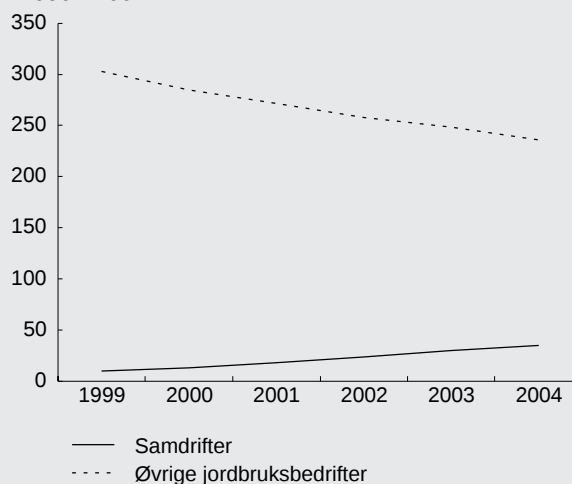
Siden 1930-tallet har det eksistert prisutjevningsordninger for melk som har sikret melkeprodusentene en høyere gjennomsnittspris enn de ville ha fått i et fritt marked og om lag lik pris uavhengig av anvendelse og geografisk lokalisering av produksjonen. I 1997 ble det etablert en ny markedsordning der det blant annet ble lagt til rette for meieridrift utenom TINE Norske Meierier. Fra 1. januar 2004 ble det iverksatt endringer i markedsordningen; TINE, som markedsregulator, skal ha et administrativt og regnskapsmessig skille mellom melk som råvare og den videre foredlingen av melka. Videre har TINE fått utvidet plikt til å forsyne konkurrerende industri med råvarer.

I de siste års jordbruksavtaler har strukturtiltak i melkeproduksjonen fått økt fokus. Blant annet har reglene for pro-

duksjonstilskudd omfattet et ekstratilskudd til samdrifter for å stimulere etablering av slike. En samdrift i melkeproduksjon vil si at to eller flere melkeprodusenter (med kvote) går sammen om felles produksjon. Først på 1990-tallet var det rundt 100 samdrifter, i 1998 var tallet 264. Senere har antallet økt sterkt, og i 2004 var det 1 138 samdrifter med en gjennomsnittlig buskapsstørrelse på 31 melkekyr. Gjennomsnittet for øvrige bedrifter med melkeproduksjon var 15 kyr i 2004, mot 13 kyr i 1998. Fra 1998 til 2004 sank antall øvrige produsenter av kumelk med 8000. Fra og med 2004 er det satt et tak på 5 deltakere ved etablering av samdrift og et kvotetak på 750 000 liter. Med en gjennomsnittlig ytelse per år per ku på 6 500 liter tilsvarer det 115 kyr. Regelverket for produksjonstilskudd vil gradvis bli harmonisert med regelverket for de øvrige bedriftene som driver melkeproduksjon.

Det antas å være uutnyttede stordriftsfordeler i norsk melkeproduksjon, og sammenslåing av buskaper vil derfor kunne gi en mer effektiv produksjon. Etablering av samdrift fører dessuten ofte med seg nybygg eller modernisering av eksisterende fjøs. I tillegg gir samdrift muligheter for ordnet fritid og ferie for deltakerne samt et faglig og sosialt fellesskap.

Antall melkekyr i samdrifter og i øvrige jordbruksbedrifter i 1000
1999 - 2004

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

blant de laveste på mange år. Prisene på tømmer økte svakt i 2004. Verdien av førstehåndsomsetningen er dermed anslått til ca. 2,4 milliarder kr, en økning på 12,5 prosent fra 2003. I tillegg til avvirkning av tømmer kommer avvirkning av virke til ved, men kvantum og verdi av vedavvirkningen er usikker. Importen av tømmer var fortsatt høy i 2004, men en betydelig økning i prisene internasjonalt gjør at industrien nå orienterer seg mer mot norsk tømmer. Fra årsskiftet 2004 - 2005 økte derfor prisene noe på norsk tømmer,

og det forventes at dette gir ytterligere aktivitetsøkning i skogbruket.

Stadig mer av avvirkningen (hogst og terrengtransport) utføres av entreprenører. Fra 1999 til 2003 økte andelen målt i volum fra 78 til 88 prosent. I samme perioden var det en svak nedgang i utgiftene per m³ for avvirkning utført av entreprenør, målt i løpende priser. Andelen tømmer som ble hogd med hogstmaskin økte på landsbasis fra 67 prosent i 1999 til 85

prosent i 2003. Fra 2002 til 2003 var det en stor nedgang i omfanget av skogkulturarbeider (planting, ungskog- og gjenvekstpleie og grøfting). Dette antas å ha sammenheng med fjerning av statlige tilskudd i 2003. Foreløpige rapporter tyder på at aktiviteten har økt noe i 2004.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser at produksjonen i skogbruket, målt i faste priser, økte med 7,5 prosent fra 2003 til 2004. Endringer i produktinnsatsen er foreløpig anslått tilsvarende. For siste året blir dermed økningen i skogbrukets bruttoprodukt også 7,5 prosent. Anslag for bruttoinvesteringer i skogbruket viser samme nivå i 2003 og 2004.

Fiske, fangst og fiskeoppdrett

For de tradisjonelle havfiskeriene var 2003 et dårlig år både med hensyn til fangstkvantum og oppnådde førstehåndspriser. En generell svikt i markedene og en sterk norsk krone deler av året var hovedårsaken til de lave prisene. Fra 2003 til 2004 var det en svak nedgang i samlet fangst av de viktigste fiskeslagene, mens prisene økte betydelig, for eksempel økte prisen for torsk og sei med respektive 15 og vel 4 prosent. Samlet førstehåndsverdi økte med 1,3 milliarder kr eller 15 prosent, til i alt 10,1 milliarder kr. Fangsten av viktige fiskeslag som torsk, hyse og sild økte. Kolmulefangsten økte ytterligere i 2004, mens fangsten av annen industrifisk gikk ned. Blant annet ble fangsten av lodde kraftig redusert og var i 2004 bare ca. 10 prosent av fangstene i 2001 og 2002. Dette skyldes at det i 2004 ikke ble tildelt kvoter for loddefiske i Barentshavet på grunn av kraftig nedgang i bestanden. I 2004 ble 43 prosent av samlet fangst brukt til produksjon av mel, olje, dyre- og fiskefôr, om lag uendret fra 2003.

Målt i faste priser indikerer tallene fra nasjonalregnskapet en nedgang i produksjonen i fiske- og fangstnæringen fra 2003 til 2004. Nedgangen har hovedsakelig sammenheng med lavere fangst av sei, makrell, reke og lodde, men det var en økning i fangstene både av torsk, kolmule og sild. Prisene på de fleste fiskeslagene økte fra 2003 til 2004, noe som medførte en sterk økning i fangstinntektene. På 1990-tallet og fram til 2001 varierte bruttoinvesteringene fra år til år, men med stigende trend. I denne perioden foregikk det en betydelig fornying av fiskeflåten og kjøp av kvoter. Fra 2001 til 2002 falt investeringene kraftig, for så å øke fra 2002 til 2003. Informasjonsgrunnlaget for investeringene for 2004 er foreløpig svakt, men tallene tyder på noe lavere investeringer dette året enn i 2003.

Oppdrettsnæringen har vært i gjennom 2 - 3 år med meget anstrengt økonomi. Fra 2000 til 2003 sank eksportprisen for fersk laks, som er den klart viktigste eksportvaren, med 33 prosent. I samme periode økte likevel eksportert mengde med 19 prosent. Foreløpige

tall for 2004 viser en prisoppgang fra 2003 til 2004 på 6,6 prosent, og eksportkvantumet har fortsatt å øke. Næringen er svært avhengig av eksport, regnet i verdi går om lag to tredjedeler av lakseeksporten til EU15. 2004 var nok et år med problematisk tilgang til dette viktige markedet. Årsaken er anklager mot norske oppdrettere om dumpingsalg, framsatt av oppdrettere i EU-land. I 2004 har ørret hatt straffetoll og lakseproducentene har slitt med usikkerhet, noe som i sin tur har påvirket slaktetidspunkter. Periodevis mye slaktet fisk har presset prisene. Fra 15. august innførte EU-kommisjonen midlertidige beskyttelsestiltak i form av en importkvote fra Norge på 164 000 tonn, som skulle vare fram til 6. februar 2005. Tiltaket ble avvirket i desember, men fra 6. februar 2005 har EU på nytt innført restriksjoner i form av kvote og minstepris. Regjeringen vil bringe denne saken inn for WTO.

De foreløpige nasjonalregnskapstallene viser at produksjonen i fiskeoppdrett, målt i faste priser, økte med 6,3 prosent fra 2003 til 2004. Fra 2003 til 2004 er det beregnet en økning i prisene på 6,8 prosent, mens det var en prisnedgang på 9,2 prosent fra 2002 til 2003. Målt i faste priser er produktinnsatsen anslått å øke med 6,3 prosent fra 2003 til 2004. Dette gir en tilsvarende relativ økning i bruttoproduktet. Foreløpig bruttoinvestering framkommer ved framskriving basert på produksjonen, og følgerlig er økningen 6,3 prosent.

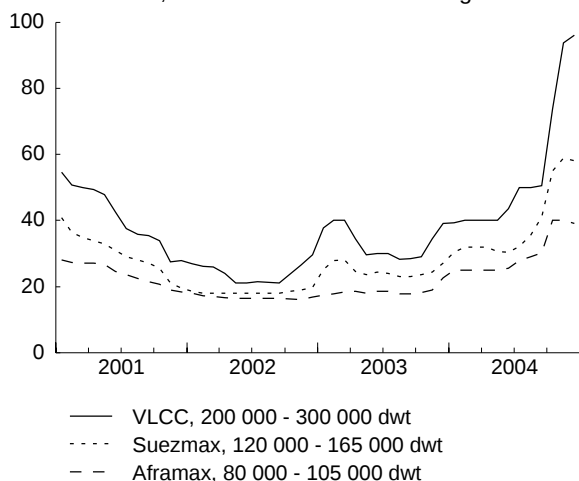
Utenriks sjøfart

Produksjonen i utenriks sjøfart målt i løpende priser vokste med 16,4 prosent fra 2003 til 2004. Veksten skyldes en økning i prisene på 21,4 prosent. Prisutviklingen kan relateres til at rateutviklingen var sterk innenfor både tank- og tørrlastmarkedet, mens volumet sank med 4,1 prosent. De foreløpige tallene tyder på at fraktinntektene økte mer enn prisen på driftsutgiftene inklusive bunkers, noe som medfører en vesentlig bedring av lønnsomheten i næringen.

For tankmarkedet ble 2004 et meget godt år. Fraktratene målt i tusen US dollar per dag økte i løpet av året for de tre største skipsgruppene VLCC, Suezmax og Aframax. Tankmarkedet er meget følsomt overfor svingninger i verdensmarkedet for olje, ettersom frakt av olje står for mesteparten av fraktinntektene. For 2004 anslår det internasjonale energibyrå (IEA) at etterspørselen etter olje på verdensbasis økte med 3,3 prosent, den høyeste veksten på 30 år ifølge Fearnleys Monthly. Mye av veksten skyldes høyere etterspørsel i Kina.

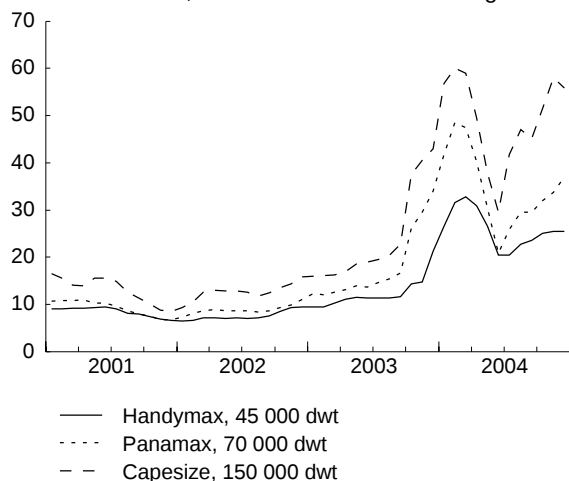
Den sterke økonomiske veksten i Asia, fortrinnsvis i Kina, har fortsatt inn i år 2004. Fraktratene, målt i tusen US dollar per dag for skip i gruppene Capesize, Panamax og Handysize, falt da landets regjering varslet tiltak for å kjøle ned økonomien i vår. Særlig bidrar økt vekst i stålindustrien, men også høyere forbruk av

Utvikling i fraktrater for frakt av olje. 2001 - 2004 Basert på noteringer i 1000 US dollar per dag Tankindekser, 12 måneders tidsbefraktning

Kilde: Fearnleys Monthly.

Utvikling i fraktrater for frakt av tørrbulk. 2001 - 2004 Basert på noteringer i 1000 US dollar per dag Tørrbulkindekser, 12 måneders tidsbefraktning

Kilde: Fearnleys Monthly.

kull har bidratt positivt til utviklingen i fraktratene innen tørrlast.

I løpet av fjorårets tre første kvartal ble den norske utenriksflåten redusert med 29 skip til 1 593 skip. Målt i dødvekttonn (dwt) var reduksjonen på 2,1 millioner dwt. ifølge tall fra Rederiforbundet. Verdien av den norske utenriksflåten var ved utgangen av 3. kvartal på 21,8 mrd. US dollar, en økning på 2,1 mrd. US dollar gjennom året. I den norske flåten, som består av norsk- og utenlandsregistrerte skip, har andelen norskregistrerte skip falt noe siden 2003.

Sammensetningen av den norske utenriksflåten endret seg lite i løpet av fjorårets tre første kvartal. Kjemikalietankskip, oljetankskip, bulkskip og offshore serviceskip var de dominerende skipstypene. I antall var tørrlastskipene den desidert største gruppen med 41 prosent av totalen. Målt i dwt var oljetankflåten

Kort om utenriks sjøfart

Utenriks sjøfart er en internasjonal næring. Et skip kan eies av et selskap i ett land, drives av et selskap i et annet land, og være registrert i et tredje. Eierstrukturen er ofte kompleks, og bidrar til at det i praksis er vanskelig å avgrense norsk utenriks sjøfart. Nasjonalregnskapet regner inntekter og utgifter knyttet til driften av et skip som driftsinntekter og -utgifter for Norge dersom operatøren av skipet er norsk. Norske selskapers inntekter knyttet til utleie av skip til norske eller utenlandske selskap, ved såkalt tidsbefraktning (t/c) eller bareboatbefraktning, regnes også som norsk produksjon. Norske selskapers datterselskap i utlandet, som ofte står for driften av selskapets skip, regnes ikke som norske selskaper, og bidrar derfor ikke til norsk produksjon.

Når det gjelder skipets nasjonalitet, bestemmes denne ut i fra nasjonaliteten til skipets eier. Som hovedprinsipp skal den norske eierandelen være minst 50 prosent for at skipet skal regnes som norsk. Dette gjelder uavhengig av hvilket flagg skipet seiler under.

Produksjon og faktoretterterspørsel. 2003-2004. Prosentvis endring fra året før

	Løpende priser		Volum		Pris	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Produksjon	-0,2	16,4	-5,7	-4,1	5,8	21,4
Produktinnsats	1,2	11,3	-5,7	-4,1	7,3	16,1
Bruttoprodukt	-4,1	31,1	-5,7	-4,1	1,7	36,7
Bruttoinvesteringer	-46,0	82,5	-50,7	92,6	9,6	-5,3
Sysselsetting	76,6 ¹	75,8 ¹	-2,2 ¹	-1,0 ¹	-0,6 ²	1,0 ²

¹ Total sysselsetting i millioner utførte timeverk.

² Lønnskostnader per lønnstakertimeverk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

størst med 35 prosent. I verdi, eksklusive rigger, utgjorde offshore serviceskip den største gruppen med 20 prosent av totalverdien. Oljetankskip hadde en andel på 17 prosent, mens kjemikalieskipene og gruppen andre tørrlastskip hadde lik andel på 16 prosent av totalverdien.

I utenriks sjøfart ble det foretatt bruttoinvesteringer i fast realkapital for 3,8 milliarder kroner i 2004. Målt i faste priser tilsvarer dette en økning på 92,6 prosent fra året før. Hvis vi sammenligner med utviklingen fra siste halvdel av nittitallet er bruttoinvesteringene i næringen likevel på et meget lavt nivå.

Sysselsettingen i næringen, som også omfatter utenlandske sjøfolk på norske skip, falt noe i løpet av fjoråret. Antall sysselsatte selvstendige og lønnstakere for 2004 er foreløpig beregnet til 40 800, mot 41 800 i 2003.

Private tjenesteytende næringer, Fastlands-Norge. Prosentvis endring fra året før

	Mrd. kr ¹ 2004	Produksjon				Sysselsetting			
		Volum		Pris		Nivå ²		Utvikling	
		2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Varehandel	247,0	3,1	4,5	-0,8	0,8	447,4	465,8	1,5	4,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	44,5	-2,6	0,1	2,5	2,0	78,7	79,9	-1,6	1,4
Innenriks sjøfart	9,2	5,6	3,0	-2,5	4,2	13,0	13,3	1,2	2,1
Transport ellers	130,0	-2,3	2,7	1,8	-0,1	147,2	148,3	-3,2	0,7
Post- og telekommunikasjon	84,3	6,1	6,6	-0,3	-1,0	52,1	52,9	-3,4	1,5
Finansiell tjenesteyting	86,8	4,5	4,3	1,5	0,5	70,3	71,4	-2,1	1,6
Forretningsmessig tjenesteyting	286,0	3,1	3,8	1,4	2,9	301,8	312,6	0,0	3,6
Personlig tjenesteyting	124,4	3,5	2,7	2,6	3,6	218,7	227,0	1,7	3,8
Sum private tjenesteytende næringer	1012,2								

¹ Nivå tall i løpende priser.² Millioner utførte timeverk, lønnstakere og selvstendige.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Private tjenesteytende næringer, Fastlands-Norge

De private tjenesteytende næringene utgjorde 44,8 prosent av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge i 2004. Denne andelen har stort sett vært stigende de senere årene, og var til sammenligning 41,9 prosent i 1990.

I følge foreløpige nasjonalregnskapstall bidro utviklingen for private tjenesteytende næringer i fastlands-økonomien til å trekke opp veksten i BNP for Fastlands-Norge i 2004. Målt i faste priser økte bruttoproduktet med 4,3 prosent fra 2003 til 2004, mens tilsvarende vekst for Fastlands-Norge var 3,4 prosent. Forretningsmessig tjenesteyting, varehandel og finansiell tjenesteyting bidro spesielt, og disse tre områdene forklarte om lag 40 prosent av veksten.

Private tjenesteytende næringer utgjorde 45,4 prosent av sysselsettingen i Fastlands-Norge i 2004 mot 44,9 prosent i 2003. Tallet på sysselsatte hadde en moderat vekst på 1,2 prosent sammenlignet med året før, mens bruken av arbeidskraft målt i timeverk økte med 3,2 prosent. Siden sysselsettingen og timeverk økte mindre enn bruttoproduktet, viser de foreløpige nasjonalregnskapstallene at veksten i arbeidsproduktiviteten fortsatte også i 2004. Dette har vært trenden siden slutten av 90-tallet. Lønnsomheten økte også i disse næringene i 2004, og forretningsmessig tjenesteyting bidro mest.

Forretningsmessig tjenesteyting utgjorde 12,5 prosent av produksjonsvolumet for Fastlands-Norge, og 27,7 prosent av produksjonsvolumet i de private tjenesteytende næringene. Næringen hadde en positiv, men avtakende vekst på slutten av 90-tallet og inn i dette århundret. Foreløpige nasjonalregnskapstall for 2003 og 2004 viser positiv og økende vekst i næringen. Det var spesielt teknisk konsulentvirksomhet og formidling og utleie av arbeidskraft som bidro til denne utviklingen. Sysselsettingen målt i timeverk utført av selvstendige og lønnstakere viste en økning på 3,6 prosent fra 2003 til 2004. Veksten i timeverkene

skyldtes en økning i sysselsatte personer på 1,9 prosent, flere arbeidsdager og lavere sykefravær.

Varehandelsnæringen utgjorde 11,4 prosent av BNP for Fastlands-Norge i 2004, om lag som i 2003. Produksjonen målt i faste priser økte med 4,5 prosent, mens sysselsettingen målt i utførte timeverk økte med 4,1 prosent. Den sterke veksten i varehandelen forklares av veksten i husholdningenes konsum.

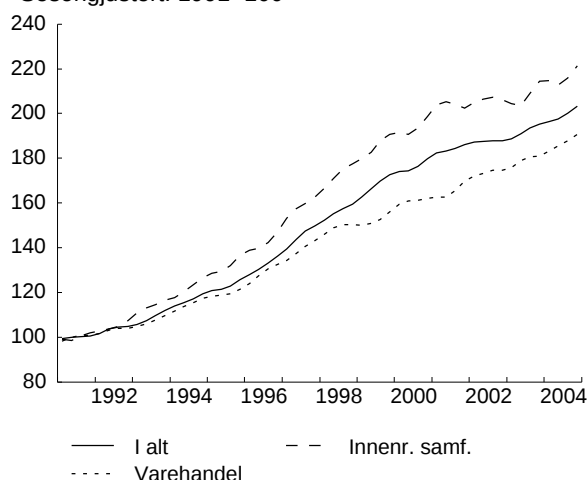
Også post- og telenæringen hadde en positiv utvikling i 2004. Tallene viste sesongjustert nedgang 1. halvår, mens de 2. halvår hadde en sterk vekst. Dette medførte at bruttoproduktet målt i faste priser økte med 5,5 prosent på årsbasis. Det var først og fremst telenæringen som bidro til denne veksten. Prisene på produksjonen gikk ned med 1,0 prosent sammenlignet med 2003. Prisnedgangen skyldtes den økte konkurransen i telemarkedet og medførte at lønnsomheten i næringen kun hadde en moderat økning.

Målt i faste priser viste produksjonen i næringen jernbane og sporvei en økning på 5,7 prosent. Året før ble produksjonen redusert med 6,5 prosent. Økningen fra 2003 til 2004 var sterkest i persontrafikken. Foreløpige tall for prisutviklingen viser en nedgang på 1,4 prosent.

Målt i faste priser økte produksjonen i landtransport ellers med 2,6 prosent i 2004. Fra 2002 til 2003 gikk produksjonen ned med -0,8 prosent. Tjenester tilknyttet transport inkluderer blant annet lasting, lagring, lossing og drift av gods- og transportsentraler samt havne- og kaianlegg. Denne næringen hadde en produksjonsøkning i volum på 1,0 prosent sammenlignet med året før. Produksjonsvolumet gikk ned med 2,5 prosent fra 2002 til 2003.

Foreløpige tall for luftfartsnæringen viser en økning i produksjon i faste priser på 7,1 prosent fra 2003 til 2004. Denne veksten må både ses i sammenheng med at sterk konkurranse i markedet har gitt lavere priser og at vi har generell økonomisk vekst. Tall over

**Produksjon i privat tjenesteyting,
Fastlands-Norge utenom boligjenester**
Sesongjustert. 1991=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

trafikkutviklingen fra Avinor viser at antall passasjerer til og fra utlandet økte med 13,6 prosent. Produktinnsatsen målt i faste priser viste lavere vekst enn produksjonen. En årsak til dette er økt kapasitetsutnyttelse på flyene. Bruttoproduktet for luftfartsnæringen gikk dermed opp med 13,5 prosent målt i faste priser. Priskonkurranse på produksjonssiden kombinert med høye drivstoffkostnader bidro til at lønnsomheten i næringen falt.

Foreløpige tall for finansnæringen viser en volumøkning i produksjonen på 4,3 prosent. Økningen skyldtes hovedsaklig økt utlåns- og innskuddsvekst i bankene. Særlig bidro høy kredittetterspørsel fra husholdningene mye til veksten. Dette må ses i sammenheng med en lav realrente og dermed stor etterspørsel etter bolig fra husholdningene. Innskuddsveksten var også høy sett i lys av det lave rentenivået, noe som impliserer at publikum ønsker å plassere tradisjonelt. Produksjonen målt i løpende priser økte med 4,9 prosent og prisen på produksjonen med 0,5 prosent fra 2003 til 2004. Den lave prisveksten skyldtes hovedsakelig redusert rentemargin på bankenes utlån og innskudd, mens prisen på forsikringstjenestene og de betalte banktjenestene dro i motsatt retning. Rentemarginen var lav som følge av det lave rentenivået og sterk konkurranse i markedet. Sysselsettingstallene for næringen viste en svak nedgang i forhold til 2003.